

Poseban izvještaj
Ombudsmana za djecu i Mreže mladih savjetnika
o vršnjačkom nasilju

Oktober 2012, Banja Luka

Izdavač:

Ombudsman za djecu Republike Srpske

Za izdavača:

Mr Nada Grahovac

Urednica:

Zlata Hadžić-Bajrić

Štampa:

Grafopapir d.o.o.

Za štampariju:

Petar Vukelić, graf. ing.

Tiraž:

100 komada

„Ova publikacija je štampana uz podršku FIGAP programa. Ova publikacija je besplatna i neće biti predmet prodaje. Stavovi izneseni u ovoj publikaciji su mišljenja autora/ki i ne predstavljaju nužno stavove Agencije za ravnopravnost polova BiH, Gender centra Republike Srpske i Gender Centra Federacije BiH.“

Sadržaj

UVOD	5
OVLAŠĆENJA OMBUDSMANA ZA DJECU	5
MEĐUNARODNI PROPISI	8
DOMAĆI PROPISI	10
ISTRAŽIVANJE	20
PREDMET ISTRAŽIVANJA	20
METODE ISTRAŽIVANJA I UZORAK	20
CILJEVI ISTRAŽIVANJA	21
REZULTATI ISTRAŽIVANJA	22
OSNOVNE ŠKOLE	22
SREDNJE ŠKOLE	35
SUMIRANJE REZULTATA	47
ZAKLJUČAK	51
PREPORUKE	52

UVOD

Polazeći od osnovnih principa UN Konvencije o pravima djeteta, a u skladu sa ovlašćenjima utvrđenim Zakonom, Ombudsman za djecu donosi ovaj Poseban izvještaj kojim ukazuje na potrebu preduzimanja dodatnih mjera i aktivnosti radi zaštite djeteta od svakog nasilja u obrazovnom sistemu.

OVLAŠĆENJA OMBUDSMANA ZA DJECU

Nadležnosti Ombudsmana za djecu Republike Srpske utvrđene su Zakonom¹. Ombudsman za djecu u obavljanju poslova iz svoje nadležnosti postupa u okviru Ustava, zakona i drugih propisa i opštih akta, kao i međunarodnih ugovora i opšteprihvaćenih pravila međunarodnog prava, rukovodeći se načelom pravičnosti i morala.

Ombudsman za djecu:

- 1) prati usklađenost zakona i drugih propisa u Republici Srpskoj koji se odnose na zaštitu prava djeteta s odredbama Ustava Republike Srpske, Konvencije Ujedinjenih nacija o pravima djeteta i drugih međunarodnih dokumenata koji se odnose na zaštitu prava i interesa djeteta;
- 2) prati izvršavanje obaveza Republike Srpske koje proizlaze iz Konvencije Ujedinjenih nacija o pravima djeteta i drugih međunarodnih dokumenata koji se odnose na zaštitu prava i interesa djeteta;
- 3) prati primjenu svih propisa koji se odnose na zaštitu prava i interesa djeteta;
- 4) prati povrede prava i interesa djeteta;
- 5) zalaže se za zaštitu i promociju prava i interesa djeteta;
- 6) predlaže preduzimanje mjera za zaštitu i promociju prava djeteta, kao i za sprečavanje štetnih postupanja koja ugrožavaju prava i interese djeteta;
- 7) obavještava javnost o stanju prava djeteta;
- 8) obavlja druge poslove utvrđene ovim zakonom.

¹Zakon o Ombudsmanu za djecu, „Službeni glasnik RS“, broj 103/08,

Ombudsman za djecu je ovlašten da Vladi, odnosno, Narodnoj skupštini podnese inicijativu za izmjenu ili dopunu zakona i drugih propisa i opštih akata². Takođe, Ombudsman za djecu je ovlašten i da organima državne uprave, organima, odnosno, službama jedinica lokalne samouprave, kao i drugim pravnim i fizičkim licima koja obavljaju poslove u vezi sa djetetom, predlaže preduzimanje mjera za sprečavanje štetnih postupanja koja ugrožavaju njihova prava i interese, da upozori na nepravilnosti, te da zahtijeva izvještaje o preduzetim mjerama.³

Ombudsman za djecu Republike Srpske u skladu sa Članom 6 Zakona o Ombudsmanu za djecu⁴ a slijedeći osnovne principe UN Konvencije o pravima djeteta osnovao je Mrežu mladih savjetnika ombudsmana za djecu s ciljem: ostvarivanja prava na participaciju djece/mladih u svim pitanjima koja ih se tiču, njihovog slobodnog izražavanja mišljenja, omogućavanja pristupu informacijama, upoznavanje mladih sa osnovnim zahtjevima, principima i pravima iz Konvencije, dobijanja informacija od djece o ostvarivanju, zaštiti i povredi njihovih prava

Od formiranja Mreže preko 80 mladih savjetnika međusobno i zajedno s ombudsmanom razmjenjuje mišljenja, postavlja pitanja, iznose primjere i probleme, te predlažu rješenja. Mladi savjetnici kao saradnici i savjetnici Institucije učestvuju u:

- izboru i pripremi aktuelnih tema koje ih interesuju
- organizaciji i radu okruglih stolova
- istraživanjima
- kreiranju edukativnih i promotivnih materijala za djecu
- edukaciji svojih vršnjaka o pravima djeteta
- informisanju ombudsmana za djecu o njihovim uspjesima, potrebama, problemima i kršenju prava djeteta
- različitim aktivnostima u saradnji s drugim institucijama, omladinskim organizacijama i NVO

²Zakon o Ombudsmanu za djecu Republike Srpske, član 7. stav 1.

³Zakon o Ombudsmanu za djecu Republike Srpske, član 9. stav 1.

⁴Zakon o Ombudsmanu za djecu, član 6: Ombudsman za djecu upoznaje djecu sa načinom ostvarivanja i zaštite njihovih prava i interesa i savjetuje ih kako da ostvare i zaštite svoja prava i interese.

Ombudsman za djecu kontinuirano saraduje s djecom, podstiče ih na iznošenje njihovog mišljenja, inicira javne aktivnosti usmjerene na poboljšanje položaja djeteta i učestvuje u tim aktivnostima, te predlaže mjere za povećanje uticaja djeteta u društvu.

Kako bi se ostvario i cilj da se mladi savjetnici edukuju o pravima djeteta održano je šest trening seminara o pravima djeteta kroz koje je prošlo 65 mladih savjetnika, srednjoškolaca iz preko 20 srednjih škola i iz skoro toliko opština u Republici Srpskoj.

Mladi savjetnici su, u skladu s njihovim interesovanjima, pokrenuli brojne teme na osnovu kojih je Ombudsman za djecu dalje postupao. Tako je u razgovoru s mladim savjetnicima pokrenuta tema vršnjačkog nasilja i mladi su predložili da se ispituju stavovi učenika osnovnih i srednjih škola o vršnjačkom nasilju.

MEĐUNARODNI PROPISI

*UN KONVENCIJA O PRAVIMA DJETETA*⁵

Član 19.

Države članice preduzimaju sve odgovarajuće zakonodavne, administrativne, socijalne i obrazovne mjere radi zaštite djeteta od svih oblika fizičkog ili mentalnog nasilja, povreda ili zloupotrebe, zanemarivanja ili nemarnog odnosa, maltretiranja ili eksploatacije, uključujući i seksualnu zloupotrebu, dok je na brizi kod roditelja, zakonitih staratelja ili nekog drugog lica kome je povjerena briga o djetetu.

Takve zaštitne mjere treba da obuhvate, po potrebi, efikasne postupke za ustanovljavanje socijalnih programa za obezbjeđenje podrške neophodne djetetu i onima kojima je povjerena briga o djetetu, kao i ostale oblike sprečavanja, utvrđivanja, prijavljivanja, prosljeđivanja, istrage, postupanja i praćenja slučajeva ovdje navedenog zlostavljanja djeteta i, po potrebi, obraćanja sudu.

Član 28.

Države članice priznaju pravo djeteta na obrazovanje i, radi postepenog ostvarenja tog prava na osnovu jednakih mogućnosti, posebno:

- (a) proglašavaju osnovno obrazovanje obaveznim i besplatnim za sve;
- (b) podstiču razvoj različitih oblika srednjoškolskog obrazovanja, uključujući opšte i stručno obrazovanje, koje je dostupno svoj djeci i preduzimaju odgovarajuće mjere kao što su uvođenje besplatnog obrazovanja i pružanje finansijske pomoći u slučaju potrebe;
- (c) svima omogućavaju sticanje visokog obrazovanja na osnovu sposobnosti, koristeći prikladna sredstva;
- (d) svoj djeci stavljaju na raspolaganje obrazovne i stručne informacije i usluge profesionalne orijentacije;
- (e) preduzimaju mjere za podsticanje redovnog pohađanja škole i smanjenje ispisivanja iz škole.

⁵ UN Konvencija o pravima djeteta, usvojena na Generalnoj skupštini UN 20.11.1989. godine

Države članice preduzimaju sve odgovarajuće mjere kako bi se obezbijedilo da se školska disciplina provodi na način primjeren dječijem ljudskom dostojanstvu i u skladu s ovom Konvencijom.

Države članice će unapređivati i ohrabrivati međunarodnu saradnju u stvarima koje se odnose na obrazovanje, posebno radi doprinosa eliminaciji neznanja i nepismenosti u svijetu i olakšanja pristupa nauci, tehničkom znanju i savremenim metodama nastave. U tom pogledu, posebna pažnja se poklanja potrebama zemalja u razvoju.

Član 29.

Države članice saglasne su da obrazovanje djeteta treba da bude usmjereno na:

- (a) razvoj ličnosti djeteta i razvoj obdarenosti i mentalnih i fizičkih sposobnosti do krajnjih granica;
- (b) razvoj poštovanja prava čovjeka i osnovnih sloboda, kao i poštovanja principa sadržanih u Povelji Ujedinjenih nacija;
- (c) razvoja poštovanja roditelja djeteta, njegovo kulturnog identiteta, jezika i vrijednosti, nacionalnih vrijednosti zemlje u kojoj dijete živi i zemlje iz koje ono potiče, kao i civilizacija koje su različite od njegove;
- (d) pripremu djeteta za odgovoran život u slobodnom društvu, u duhu razumijevanja, mira, tolerancije, jednakosti polova i prijateljstva među svim narodima, etničkim, nacionalnim i vjerskim grupama i licima autohtonog porijekla;
- (e) razvoj poštovanja prirodne sredine.

Ni jedna odredba ovog člana, kao ni člana 28. ne smije se tumačiti tako da se ograničava sloboda pojedinaca i tijela da osnivaju i upravljaju obrazovnim ustanovama, imajući uvijek u vidu poštovanje principa izloženih u tački 1. ovog člana i pod uslovom da je obrazovanje u takvim institucijama u skladu sa minimalnim standardima koje može propisati država.

OPŠTI KOMENTARI KOMITETA ZA PRAVA DJETETA

Opšti komentar broj 13: pravo djeteta na slobodu od svih oblika nasilja

Opšti komentar broj 13 odnosi se na član 19. UN Konvencije o pravima djeteta „pošto su alarmantni stepen i intenzitet nasilja kome su djeca izložena.“, Komitet posebno

naglašava da se moraju „značajno pojačati i proširiti mjere za zaustavljanje nasilja, kako bi se uspješno stalo na put ovim pojavama koje ugrožavaju razvoj djece i potencijalno nenasilno rješavanje sukoba u društvu.“⁶

Ovaj Opšti komentar u poglavlju IV Pravna analiza člana 19. posebno naglašava:

„27. Nasilje među djecom. Ovdje se obuhvataju fizičko, psihološko i seksualno nasilje, često u obliku zlostavljanja koje nanose djeca (često grupe djece) drugoj djeci, čime se povređuje dječiji fizički i psihološki integritet i dobrobit ne samo neposredno, već često i sa jakim srednjoročnim ili dugoročnim uticajem na njegov ili njen razvoj, obrazovanje i društvenu integraciju. Isto tako, nasilje koje vrše bande mladih imaju ozbiljnih negativnih posljedica na djecu, bilo da su ona žrtve ili počinioci. Iako su djeca počinioci, uloga odraslih odgovornih za ovu djecu je od ključnog značaja u svim pokušajima da se na odgovarajući način reaguje i spriječi takvo nasilje, takođe vodeći računa da te mjere još više ne pogoršaju nasilje zauzimanjem kaznenog stava i korišćenjem nasilja protiv nasilja.“

DOMAĆI PROPISI

*ZAKON O PREDŠKOLSKOM VASPITANJU I OBRAZOVANJU!*⁷

propisuje zadatke predškolskog vaspitanja kojima se obezbjeđuje formiranje ličnosti djeteta a njihovim ispunjavanjem obezbijedilo bi se preventivno djelovanje u sprečavanju vršnjačkog nasilja u najranijem uzrastu:

Član 7.

Zadaci predškolskog vaspitanja i obrazovanja su:

b) razvijanje sposobnosti razumijevanja i prihvatanja sebe i drugih u skladu sa razvojnim mogućnostima, razvijanje sposobnosti za dogovaranje i uvažavanje tuđih gledišta u grupi, uvažavanje različitosti i poštivanje prava djece, ljudskih i građanskih prava i osnovnih sloboda, etičke i vjerske tolerancije, jačanje povjerenja među djecom, kao i razvijanje svijesti o jednakosti i ravnopravnosti polova,

⁶ UN, Opšti komentar broj 13: Pravo djeteta na slobodu od svih oblika nasilja, CRC/C/GC/13, Generalna skupština UN, 18. april 2011, tačka 2.

⁷ Zakon o predškolskom vaspitanju i obrazovanju, „Službeni glasnik Republike Srpske“, broj 119/08

d) razvijanje samokontrole i odgovornosti, sposobnosti prepoznavanja doživljavanja i izražavanja emocija, razvoj empatijskih sposobnosti od značaja za socijalizaciju i odgovorno učestvovanje u društvenom životu,

Član 25.

(3) Predškolske ustanove će obezbijediti efikasne mehanizme zaštite protiv diskriminacije i bilo koje vrste uznemiravanja i neće preduzimati nikakve mjere prema djetetu koje se žalilo ili svjedočilo o diskriminaciji i uznemiravanju

Član 82.

(1) Novčanom kaznom od 3.000 do 9.000 KM kazniće se za prekršaj predškolska ustanova, ako:

g) ne preduzme odgovarajuće mjere i efikasne mehanizme zaštite protiv diskriminacije i bilo koje vrste uznemiravanja (član 25),

ZAKON O OSNOVNOM OBRAZOVANJU⁸

Vaspitno obrazovni ciljevi koje je Zakon propisao ukazuju na potrebu da se procesom vaspitanja i obrazovanja formira ličnost djeteta i okruženje koje doprinosi međusobnoj toleranciji, poštovanju i uvažavanju među djecom i među djecom i odraslima čime se preventivno može djelovati na pojavu vršnjačkog nasilja i nasilja u školi uopšte.

Član 7.

Ciljevi osnovnog obrazovanja i vaspitanja su:

a) cjelovit i harmoničan, individualnim potrebama, interesima i mogućnostima prilagođen razvoj intelektualnih, socijalno-emocionalnih, moralnih, radnih i fizičkih potencijala i sposobnosti djeteta do ličnog maksimuma,

v) razvoj komunikacijskih sposobnosti, poštovanja mišljenja drugih i poštovanja različitosti,

g) razvoj saradnje i odgovornosti, djelovanja u timu i konstruktivnog rješavanja problema,

i) razvoj samopouzdanja, samopoštovanja, samokontrole, sposobnosti prepoznavanja svojih i tuđih emocija,

lj) razvoj i njegovanje osnovnih moralnih vrijednosti, stavova i odnosa

Članom 9. i članom 11. ovog Zakona propisana je zabrana bilo kakve diskriminacije djece pri upisu i obrazovanju.

Zakonom su propisane vaspitno disciplinske mjere i definisane povrede obaveza učenika koje se, između ostalog odnose i na nasilje u školi:

Član 82.

(5) Težom povredom obaveza učenika smatra se:

⁸ Zakon o osnovnom obrazovanju i vaspitanju, „Službeni glasnik Republike Srpske“, broj 74/08, 71/09, 104/11

- d) izazivanje tuče ili učešće u tuči,
- đ) izražavanje nacionalne ili vjerske netrpeljivosti,
- ž) nedoličan odnos ili nasilje prema nastavniku,
- z) nedoličan odnos ili nasilje učenika jednih prema drugima i
- i) posjedovanje oružja.
- j) korišćenje mobilnog telefona u vrijeme nastave i snimanje video-klipova za vrijeme boravka u školi i njihova dalja distribucija.

Zakon o osnovnom obrazovanju definiše obaveze nastavnog osoblja i stručnih službi u školama:

Član 105.

Nastavnici u osnovnoj školi pored ostalih uslova moraju ispunjavati i sljedeće:

(5) Rad u osnovnoj školi ne može obavljati lice koje je pravosnažnom presudom osuđivano za krivična djela učinjena protiv dostojanstva ličnosti, morala, službene dužnosti, polnog integriteta, zlostavljanja djeteta, polnog i drugog nasilja nad djetetom ili maloljetnim licem.

(6) Nastavnici, stručni saradnici i vaspitači dužni su da preduzimaju mjere zaštite prava djeteta, te o svakom kršenju tih prava, posebno o svim oblicima nasilja nad djetetom ili maloljetnim licem odmah obavijeste nadležnu socijalnu ustanovu.

Stručne službe u školama imaju jasno definisane zadatke i poslove koji treba da budu u funkciji prevencije, prijavljivanja, evidencije i vršenju savjetodavnog rada s djecom vezano za vršnjačko nasilje:

Član 108.

Nastavnik obavlja sljedeće poslove:

- a) ostvaruje cilj i zadatke osnovnog obrazovanja i vaspitanja utvrđene ovim zakonom i na osnovu njega donesenim propisima i drugim aktima,
- d) saraduje sa stručnom službom škole, roditeljima učenika, te drugim tijelima u školi,

e) vodi pedagošku evidenciju i dokumentaciju o vaspitno-obrazovnom radu i učenicima

Član 109.

(1) Pedagog obavlja sljedeće poslove:

a) pedagoški savjetodavni, instruktivni i pedagoški korektivni rad sa učenicima, roditeljima i nastavnicima,

v) analitičko-istraživački rad u funkciji unapređivanja rada škole,

d) radi na planiranju, praćenju i vrednovanju rada škole,

đ) vodi potrebnu stručnu dokumentaciju o svom radu

(4) Psiholog obavlja sljedeće poslove:

a) psihološko-savjetodavni, instruktivni, dijagnostički i psihološki korektivni rad sa učenicima, roditeljima i nastavnicima,

b) učestvuje u programiranju rada škole iz djelokruga svoje nadležnosti,

v) analitičko-istraživački rad iz djelokruga rada,

g) saraduje sa društvenim partnerima čiji je rad značajan za kvalitet rada škole i za djelokrug rada psihologa,

d) radi na praćenju i dijagnostikovanju problema i potreba pojedinaca i grupa, posebno učenika i roditelja,

đ) praćenje i vrednovanje kvaliteta rada škole,

e) vodi potrebnu stručnu dokumentaciju o svom radu i

ž) izvršava i druge obaveze koje proizlaze iz opštih akata i godišnjeg programa rada škole.

(5) Socijalni radnik obavlja sljedeće poslove:

a) savjetodavni i instruktivni rad sa učenicima, roditeljima i nastavnicima radi poboljšanja socijalnog položaja učenika u školskoj i porodičnoj sredini i na rješavanju socijalnih problema učenika,

- b) učestvuje u programiranju rada škole iz djelokruga svoje nadležnosti,
- v) analitičko-istraživački rad u funkciji preventivnog djelovanja i dijagnostikovanju stanja u oblasti socijalnog položaja učenika i djelovanja u ovoj oblasti,
- g) saradnja sa organima škole i društvenim partnerima,
- d) saradnja sa porodicom učenika,
- đ) vodi potrebnu stručnu dokumentaciju o svom radu i učenicima i
- e) izvršava i druge obaveze koje proizlaze iz opštih akata i godišnjeg programa rada škole.

(6) Vaspitač obavlja sljedeće poslove:

- a) planira, organizuje i realizuje vaspitni i obrazovni rad sa učenicima u đачkom domu,
- b) savjetodavni i instruktivni rad sa učenicima i roditeljima,
- v) saraduje sa školom i društvenim partnerima čiji je rad značajan za kvalitet rada đачkog doma,
- d) vodi potrebnu dokumentaciju o svom radu i radu sa učenicima i
- đ) izvršava i druge obaveze koje proizlaze iz opštih akata i godišnjeg programa rada škole.

Članom 117. Zakona su propisane i teže povrede radnih dužnosti:

- ž) nasilno ponašanje prema učenicima, radnicima i trećim licima,
- n) vrijeđanje na času ili u školi učenika, cijelog odjeljenja, roditelja učenika ili radnih kolega,
- s) seksualno uznemiravanje ili zlostavljanje učenika.

(2) Ukoliko se utvrdi da je nastavnik, odnosno saradnik izvršio težu povredu radne dužnosti, direktor škole otkazuje ugovor o radu nastavniku.

U članu 129. Zakona su definisane i nadležnosti direktora vezano za prava djeteta:

j) obezbjeđuje zaštitu prava učenika, zaštitu zdravlja učenika i njihove sigurnosti u školi,

s) preduzima mjere zaštite prava učenika, te o svakom kršenju tih prava, posebno o svim oblicima nasilja nad učenicom, odmah obavještava nadležnu socijalnu ustanovu.

ZAKON O SREDNJEM OBRAZOVANJU⁹

Ciljevi srednjeg obrazovanja u kontinuitetu nastavljaju razvoj ličnosti djeteta koji je u skladu s njegovim uzrastom i slično kao i Zakon o osnovnom obrazovanju propisuje između ostalog:

Član 4.

Ciljevi srednjeg obrazovanja su:

a) sticanje srednjeg obrazovanja u skladu sa interesima i potrebama učenika,

k) razumijevanje i njegovanje sistema društvenih i moralnih vrijednosti koji je zasnovan na društvu tolerantnosti,

l) razvijanje kulture komunikacije, konstruktivnog rješavanja problema i djelovanja u timu,

lj) razvijanje poštovanja različitosti o pitanju pola, sposobnosti, rasnog, nacionalnog, vjerskog i socijalnog statusa i njegovanje praga tolerancije na različitost,

nj) poštivanje prava djece, ljudskih i građanskih prava i osnovnih sloboda, te razvijanje sposobnosti za život u demokratski uređenom društvu.

Član 6.

(1) U srednjem obrazovanju promoviše se i razvija stalno partnerstvo škole, roditelja i sredine u kojoj žive u svim pitanjima od značaja za ostvarivanje funkcije škole i interesa i potreba učenika.

⁹ Zakon o srednjem obrazovanju i vaspitanju, „Službeni glasnik Republike Srpske“, broj 74/08, 106/09, 104/11

(2) Škola, roditelji, učenici i jedinice lokalne samouprave promovišu i sprovode programe zajedničkog i organizovanog djelovanja i saradnje u borbi protiv zlostavljanja i zloupotrebe djece i mladih, trgovine ljudima, borbi protiv droge, alkoholizma, pušenja i drugih toksikomanija, maloljetničke delinkvencije, vršnjačkog nasilja te svih drugih pojava koje ugrožavaju zdravlje i život učenika.

Obaveze učenika propisane su Zakonom:

Član 53.

(3) Učenik je obavezan da redovno pohađa nastavu i izvršava školske obaveze, ponaša se u skladu sa ovim zakonom, te podzakonskim aktima kojima se regulišu prava i obaveze učenika i odgovorno se odnosi prema učenicima, nastavnicima, drugim radnicima škole i prema imovini škole.

Član 65.

(9) Teža povreda obaveze učenika je:

đ) vršnjačko nasilničko ponašanje,

e) nasilničko ponašanje prema nastavnicima i ostalom radnom osoblju za vrijeme nastave,

Zakon je propisao povrede radnih dužnosti nastavnika:

Član 87.

teža povreda radnih dužnosti za nastavnike vezana za nasilno ponašanje prema učenicima propisana je:

n) vrijeđanje na času ili u školi učenika, cijelog odjeljenja, roditelja učenika ili radnih kolega,

s) seksualno uznemiravanje ili zlostavljanje učenika,

Član 99.

Propisuje poslove koje obavlja direktor škole a to su između ostalog:

ž) obezbjeđuje zaštitu prava učenika, zaštitu zdravlja učenika i njihovu sigurnost u školi,

o) preduzima mjere zaštite prava učenika, te o svakom kršenju tih prava, posebno o svim oblicima nasilja nad učenicom odmah obavještava nadležnu socijalnu službu.

PROTOKOL O POSTUPANJU U SLUČAJEVIMA VRŠNJAČKOG NASILJA MEĐU DJECOM I MLADIMA U OBRAZOVNOM SISTEMU REPUBLIKE SRPSKE¹⁰

Pozivajući se na član 19 UN Konvencije o pravima djeteta „*Države ugovornice će preduzeti sve odgovarajuće zakonske, upravne, društvene i obrazovne mjere da bi se dijete zaštitilo od svih oblika fizičkog ili mentalnog nasilja, povrede ili zlostavljanja, zanemarivanja ili nemarnog postupka, zloupotrebe ili eksploatacije, uključujući seksualno zlostavljanje dok je na brizi roditelja, zakonskih staratelja ili bilo koje druge osobe koja se brine o djetetu*”,

Ministarstvo prosvjete i kulture, Ministarstvo zdravlja i socijalne zaštite i Ministarstvo unutrašnjih poslova, potpisali su

PROTOKOL O POSTUPANJU U SLUČAJEVIMA VRŠNJAČKOG NASILJA MEĐU DJECOM I MLADIMA U OBRAZOVNOM SISTEMU REPUBLIKE SRPSKE. Protokol utvrđuje postupke na uspostavljanju reakcije svih učesnika kako bi se djelovalo na sprečavanje, identifikaciju, prijavljivanje, istraživanje, liječenje i slično, u svim slučajevima vršnjačkog nasilja u obrazovnom sistemu, a sve sa ciljem da se pruži potrebna podrška prije svega djetetu, ali i onima koji brinu o djetetu.

Prema Protokolu nasilje se definiše kao svako namjerno fizičko ili psihičko nasilno ponašanje usmjereno prema djeci¹¹ i mladima od strane njihovih vršnjaka učinjeno s ciljem povređivanja, a koje se, nezavisno o mjestu izvršenja, može razlikovati po obliku, težini, intenzitetu i vremenskom trajanju¹² i koje uključuje ponavljanje istog obrasca i održava neravnotežan odnos snaga (jači protiv slabijih ili grupa protiv

¹⁰ Protokol o postupanju u slučajevima vršnjačkog nasilja među djecom i mladima u obrazovnom sistemu Republike Srpske potpisali su 19.11.2008. ministar prosvjete i kulture, ministar zdravlja i socijalne zaštite, ministar unutrašnjih poslova

¹¹ Prema Konvenciji o pravima djeteta - dijete je ljudsko biće koje nije navršilo osamnaest godina života, ako se, na osnovu zakona koji se odnosi na dijete punoljetstvo ne stiče ranije.

¹² Nasilje podrazumijeva 6 definisanih faktora: namjera da se nanese povreda ili šteta; intenzitet i trajanje; moć nasilnika; ranjivost žrtve; manjak podrške; posljedice. Normalni sukob vršnjaka ima sljedeća obilježja: ne postoje elementi navedeni za nasilje; djeca ne insistiraju da mora biti po njihovom po svaku cijenu; mogu dati razloge zašto su u sukobu; ispričaju se ili prihvate rješenje da niko nije pobijedio; slobodno pregovaraju da bi zadovoljili svoje potrebe; mogu promijeniti temu i riješiti situaciju.

pojedince). Postoji više oblika nasilja, a najčešći oblici su: fizičko, psihičko i seksualno vršnjačko nasilje.

Protokol je propisao i obaveze nadležnih institucija i to vaspitno-obrazovnih ustanova, centra za socijalni rad, policije i zdravstvenih ustanova koje se odnose na postupanje ovih institucija kada se nasilje desi, ali i za njegovu evidenciju i rad na prevenciji.

Protokol je propisao obaveze vaspitno-obrazovnih ustanova:

U slučaju prijave nasilja ili dojave o nasilju među djecom osoba koja je ovlaštena ili stručna služba za koordinaciju aktivnosti vezanih uz problematiku nasilja u vaspitno-obrazovnoj ustanovi, koju imenuje vaspitno-obrazovna ustanova, dužna je:

- zaustaviti nasilno ponašanje prema djetetu;
- po potrebi pozvati službu hitne pomoći ili dijete u pratnji stručne odrasle osobe odvesti ljekaru;
- obavijestiti roditelje ili zakonske staratelje djeteta koje je žrtva;
- obaviti razgovor s djetetom koje je žrtva;
- roditeljima ili zakonskim zastupnicima djeteta koje je žrtva vršnjačkog nasilja dati obavještenja o mogućim oblicima savjetodavne i stručne pomoći djetetu u vaspitno-obrazovnoj ustanovi i izvan nje, a s ciljem podrške i osnaživanja djeteta te prevazilaženja traumatskog doživljaja;
- obaviti razgovor s drugom djecom ili odraslim;
- savjetovati se s nadležnom stručnom službom radi pomoći djeci svjedocima nasilja;
- obaviti razgovor s djetetom koje je počinilo nasilje;
- pozvati roditelje ili zakonske zastupnike djeteta koje je počinilo nasilje;
- napraviti službene zabilješke, kao i voditi odgovarajuće evidencije zaštićenih podataka.

Protokol pored toga što ističe potrebu saradnje nadležnih institucija, ističe i potrebu da se u sve aktivnosti vezane za sprečavanje nasilja među djecom uključe i djeca i mladi te roditelji, zakonski zastupnici, zaposleni u vaspitno-obrazovnim ustanovama ali i stručne osobe drugih institucija i službi, kako bi se dugoročno promovisali principi nenasilja, kao preduslov kvalitetnog i sigurnog odrastanja djece.

ISTRAŽIVANJE

PREDMET ISTRAŽIVANJA

Ombudsman za djecu Republike Srpske krajem 2009. godine proveo je istraživanje o primjeni Protokola o postupanju u slučajevima vršnjačkog nasilja među djecom i mladima u obrazovnom sistemu Republike Srpske. Ispitanici su bile uprave svih osnovnih i srednjih škola u Republici s ciljem praćenja primjene Protokola o postupanju u slučajevima vršnjačkog nasilja, praćenja broja slučajeva i vrsta nasilja, načina saradnje institucija koje je Protokol propisao i oblika i modela prevencije.

Istraživanje koje 2012. godine Ombudsman za djecu provodi u saradnji s Mrežom mladih savjetnika ombudsmana za djecu Republike Srpske istražuje stavove djece/mladih o vršnjačkom nasilju u osnovnim i srednjim školama u Republici. Vršnjačko nasilje je pojava koja je poznata učenicima bez obzira na pol, uzrast i mjesto gdje odrastaju. Stoga su mladi savjetnici ombudsmana za djecu predložili da svoje vršnjake podstaknu da o ovoj pojavi iznesu svoje mišljenje, zapažanja i stavove koje smo sumirali i donosimo ih u ovom izvještaju.

METODE ISTRAŽIVANJA I UZORAK

Ovo istraživanje ispituje u prvom redu zapažanja djece o pojavi vršnjačkog nasilja u njihovim školama, reakcije škole na pojavu vršnjačkog nasilja, načine rješavanja slučajeva nasilja i rad na prevenciji i prepoznavanje vrsta nasilja. S obzirom na to, odabrana je metoda upitnika koji je nudio veliki broj odgovora i mogućnost da djeca izvrše procjenu koliko često se susreću s nasiljem u školi.

Upitnik se sastoji iz 8 pitanja od kojih je sedam zatvorenog tipa, a jedno pitanje je otvorenog tipa i ostavlja djeci mogućnost da sami navedu odgovor. Pitanja zatvorenog tipa su izabrana za utvrđivanje onih činjenica koje su propisane Protokolom o postupanju u slučajevima vršnjačkog nasilja među djecom a to su: prisutnost nasilja, vrste vršnjačkog nasilja, načini rješavanja slučajeva vršnjačkog nasilja, učešće djece u preventivnim aktivnostima i poznavanje Protokola.

Pitanje otvorenog tipa daje djeci mogućnost da kažu kome u školi mogu prijaviti slučajeve vršnjačkog nasilja.

Institucija je u saradnji s mladim savjetnicima uradila odgovarajući upitnik, a mladi savjetnici su nakon dobijenih instrukcija anketirali svoje vršnjake u 18 osnovnih škola:

OŠ „Branko Radičević“ - Banja Luka, OŠ „Dositej Obradović“ - Banja Luka, OŠ „Mladen Stojanović“ - Bronzani Majdan, OŠ „Desanka Maksimović“-Prijedor, OŠ „Kozarska djeca“- Gradiška, OŠ „Petar Kočić“ - Šiprage, Kotor Varoš - OŠ „Miloš Dujić“, Čelinac, OŠ „Stanko Rakita“, Vrbanja, OŠ „Mladen Stojanović“, Gornji Podgradci, OŠ „Novak Pivašević“, Stara Dubrava, OŠ „Sokolac“ Sokolac, OŠ „Sveti Sava“ Foča, OŠ „Sveti Vasilije Ostroški“ Trebinje, OŠ „Vuk Karadžić“ Višegrad, OŠ „Dositej Obradović“ Prijedor, OŠ „Vuk Kardžić“, Doboj, OŠ „Vuk Karadžić“, Bijeljina.

i 17 srednjih škola:

Gimnazija - Banja Luka, Medicinska škola - Banja Luka, ŠUP - Banja Luka, Srednja škola Čelinac - Čelinac, Gimnazija - Prnjavor, Ekonomska škola - Kozarska Dubica, Gimnazija -Gradiška, Srednja škola „Nikola Tesla“ - Šamac, Gimnazija „Filip Višnjić“ - Bijeljina, Srednja škola „Nikola Tesla“ - Brod, Gimnazija „Jovan Dučić“ - Doboj, Trgovinska i Ugostiteljska škola - Doboj, Srednjoškolski centar „Jovan Cvijić“ - Modriča, Srednjoškolski centar Foča - Foča, SŠC „Milorad Vlačić“ - Vlasenica, Gimnazija i srednja stručna škola - Istočna Ilidža, SŠC „28 juni“ - Istočno Novo Sarajevo.

Na upitnik je odgovorio 1241 učenik od čega 566 osnovaca i 675 srednjoškolaca. Škole i Ministarstvo prosvjete i kulture Republike Srpske su unaprijed obaviješteni o istraživanju, njegovim ciljevima i mladim savjetnicima koji su obavljali anketiranje. Sve pozvane škole odazvale su se na saradnju i omogućile mladim savjetnicima da provedu anketu a da se pri tome ničim nisu narušavale redovne školske aktivnosti. Anketiranje je bilo dobrovoljno i anonimno.

CILJEVI ISTRAŽIVANJA

Protokol o postupanju u slučajevima vršnjačkog nasilja među djecom i mladima u obrazovnom sistemu Republike Srpske obavezao je sve nadležne institucije i dao konkretna uputstva za prevenciju, prepoznavanje, evidenciju i postupanje u slučajevima vršnjačkog nasilja. Kako su škole prva ustanova u kojoj se vršnjačko nasilje prepoznaje, prijavljuje, evidentira, rješava i vrši njegova prevencija učenici bi, u

skladu s obavezama koje su škole preuzele stupanjem na snagu ovog Protokola, morali biti upoznati s vrstama nasilja, načinima prijavljivanja slučajeva nasilja, te oblicima prevencije i edukacije o vršnjačkom nasilju u školi.

U skladu s tim su određeni i ciljevi ovog istraživanja:

- Utvrđivanje prisutnosti vršnjačkog nasilja u osnovnim i srednjim školama
- Utvrđivanje načina na koji škole postupaju u slučajevima vršnjačkog nasilja
- Utvrđivanje provođenja preventivnih aktivnosti u školama
- Utvrđivanje informisanosti djece o postojanju Protokola o postupanju u slučajevima vršnjačkog nasilja.

Kako bi se došlo do stavova djece o vršnjačkom nasilju bez uticaja odraslih, anketiranje u školama su vršili mladi savjetnici iz Banjaluke, Čelinca, Doboja, Gradiške, Kozarske Dubice, Prnjavora, Bijeljine, Broda, Modriče, Šamca, Teslića, Foče i Vlasenice. Koristimo ovu priliku da se zahvalimo svim mladim savjetnicima, kao i anketiranim učenicima koji su iznijeli svoje stavove o vršnjačkom nasilju.

REZULTATI ISTRAŽIVANJA

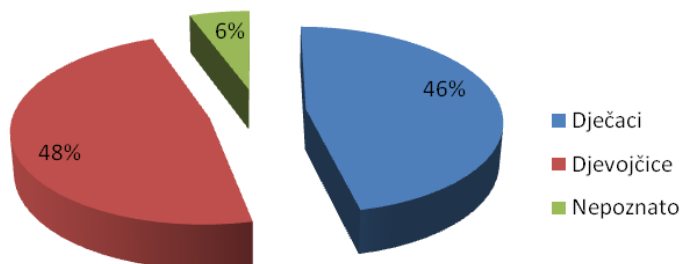
Vršnjačko nasilje je česta tema u školama bilo da se radi o provođenju programa edukacije ili rješavanju pojedinačnih slučajeva. Od donošenja Protokola 2008. god. do danas razumijevanje pojma, prepoznavanje vrsta vršnjačkog nasilja i informisanost djece o načinima postupanja kako njih tako i zaduženih u školi kada se vršnjačko nasilje desi, znatno je bolje što je pokazalo i ovo istraživanje.

OSNOVNE ŠKOLE

Istraživanje je provodeno je u 18 osnovnih škola na uzorku od 566 učenika koji pohađaju 6. do 9. razreda kako bi se na slučajno izabranom uzorku ispitali stavovi i zapažanja djece o vršnjačkom nasilju. Anketirani su učenici od 6. do 9. razreda jer je prethodno istraživanje Institucije pokazalo da broj slučajeva vršnjačkog nasilja naglo

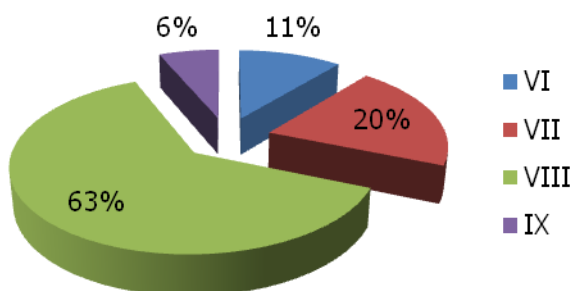

raste prelaskom sa razredne na predmetnu nastavu. Stoga je očekivano da se ova populacija češće susreće sa vršnjačkim nasiljem i da bi trebalo da bolje prepoznaje vrste nasilja i reakcije škole u slučajevima nasilja, kao i da bude uključena u programe prevencije i edukacije.

Grafikon 1: Prikaz anketiranih učenika osnovnih škola prema polu

Od 566 osnovaca upitnik je ispunila 271 djevojčica i 263 dječaka, dok 32 djece nije navelo pol.

Grafikon 2: Uzrast anketiranih prema razredu

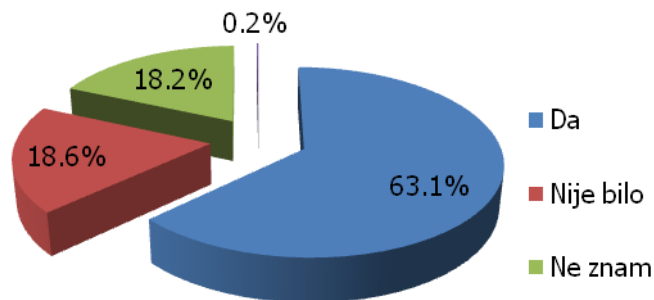

Od 566 osnovaca najveći broj ispitanih pohađa VIII razred, njih 355 ili 62%, 115 ili 20% pohađa VII razred, 62 ili 11% VI razred a 36 učenika ili 6% pohađa IX razred.

Prisustvo nasilja u školama i načini postupanja škole u rješavanju slučajeva vršnjačkog nasilja

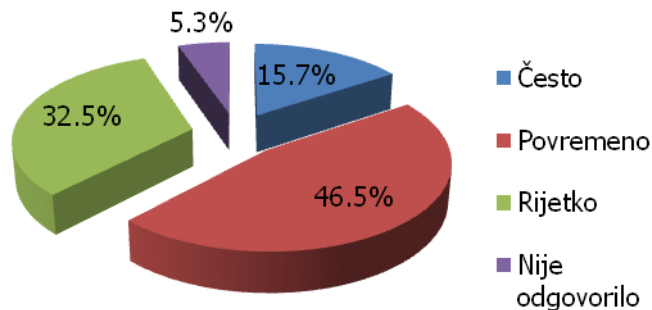
Da li se u tvojoj školi dešava vršnjačko nasilje?

- a) Da : -često, -povremeno, -rijetko
- b) Ne
- c) Ne znam

Grafikon 3: Prisutnost vršnjačkog nasilja u osnovnim školama

Ovo pitanje ima za cilj utvrditi da li djeca primjećuju vršnjačko nasilje u svojoj školi i procjenjuju li da se ono dešava često, povremeno ili rijetko.

Grafikon 4: Učestalost nasilja u osnovnim školama

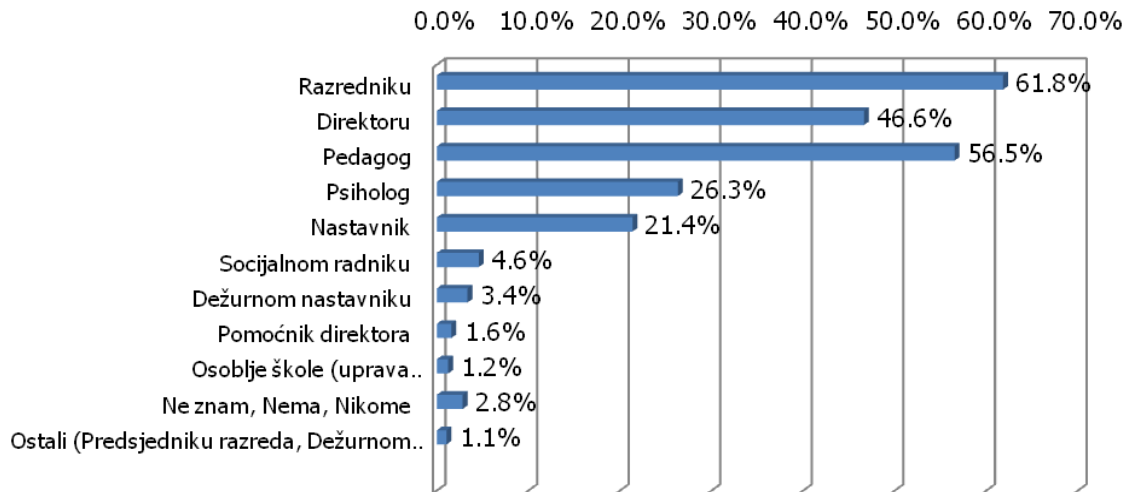
Od 566 ispitanih osnovaca 357 ili 63% tvrdi da se u njihovoj školi dešava vršnjačko nasilje, a 105 ili 18,6% da se ne dešava. Interesantno je da se gotovo isti broj djece, njih 103 ili 18, 2% izjašnjava da ne zna da li se u školi dešava vršnjačko nasilje.

Djeca koja su tvrdila da se u njihovoj školi dešava vršnjačko nasilje u najvećem broju, 166 učenika ili 46%, smatraju da se ono dešava povremeno, 116 učenika ili 32,5% tvrdi da je rijetko, a najmanji broj 56 ili 15,7% učenika tvrdi da se ono dešava često.

Dubljom analizom ustanovljeno je da učenici iz iste škole različito procjenjuju koliko se često dešava nasilje u školi, pa čak i odgovaraju da u školi nema nasilja dok drugi tvrde da ga ima.

Kome u školi možeš prijaviti slučajeve vršnjačkog nasilja?

Ovo je jedino pitanje otvorenog tipa u kojem su djeca navodila kome prijavljuju vršnjačko nasilje. Pitanje je otvorenog tipa jer je primijećeno da u školama vladaju različite prakse vezano za procedure prijavljivanja, ali i praksa da se djeca obraćaju onima u koje imaju najviše povjerenja ili smatraju da imaju dovoljno autoriteta da riješe problem.

Grafikon 5: Kome se djeca u osnovnim školama obraćaju u slučajevima vršnjačkog nasilja

Djeci je data mogućnost da navedu nekoliko osoba kojima bi prijavili nasilje. Najveći broj osnovaca 350 ili 62% prijavio bi vršnjačko nasilje razredniku, a 320 učenika ili 57% pedagogu, dok bi se direktoru obratilo 264 učenika ili 47%. Interesantno je da veoma mali broj djece kaže da ne zna kome bi se obratio ili se ne bi obratio nikome, svega 16 učenika ili 3%.

Psiholog, socijalni radnik, nastavnik takođe su prema mišljenju 5-26% djece osobe kojima se mogu obratiti.

Ovakav rezultat je pokazatelj da su učenici svjesni da je razrednik u školi prva kontakt osoba za prijavljivanje svakog problema, pa i vršnjačkog nasilja. Takođe veliki broj učenika poznaje školski sistem kojim je predviđeno da se u rješavanje problema pored razrednika uključuje pedagog i direktor škole, a u školama u kojima ih imaju i psiholog i socijalni radnik.

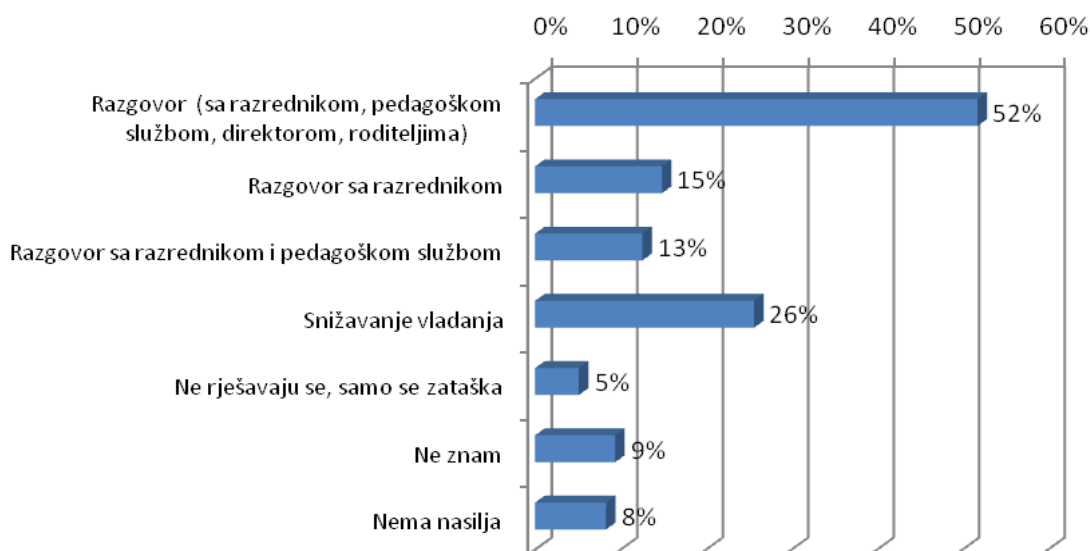
Kako su se u tvojoj školi rješavali slučajevi vršnjačkog nasilja?

- Razgovor (sa razrednikom, pedagoškom službom, direktorom, roditeljima)
- Razgovor sa razrednikom

- c) Razgovor sa razrednikom i pedagoškom službom
- d) Snižavanje vladanja
- e) Ne rješavaju se, samo se zataška
- f) Ne znam
- g) Nema nasilja

Radeći istraživanje o Primjeni Protokola o postupanju u slučajevima vršnjačkog nasilja i u razgovoru s upravama škola i učenicima pokazalo se da sve škole nemaju isti pristup u rješavanju slučajeva vršnjačkog nasilja u obrazovnom sistemu. Stoga smo učenicima ponudili najčešće modele rješavanja ovog problema u školama.

Grafikon 6: Način rješavanja vršnjačkog nasilja u osnovnim školama

293 učenika ili 52% anketiranih tvrdi da se u njihovoj školi u rješavanju slučajeva vršnjačkog nasilja uključuju svi koji su predviđeni Protokolom tj. razrednik, pedagoška služba, direktor i roditelji.

Snižavanje vladanja je prema mišljenju 145 učenika ili 26% jedna od mjera koja se izriče kako bi se riješilo vršnjačko nasilje najčešće paralelno sa preduzimanjem drugih

aktivnosti i to razgovor sa razrednikom, pedagoškom službom, direktorom i roditeljima, kao i razgovor sa razrednikom i razrednikom i pedagoškom službom. Svega 42 osnovca ili 7,4% su mjeru snižavanja vladanja navela kao jedinu mjeru kako se rješava vršnjačko nasilje.

Razgovor sa razrednikom i pedagoškom službom i razgovor samo sa razrednikom je način kako se rješava vršnjačko nasilje u školi prema mišljenju 13 do 15% učenika.

Interesantno je da 53 učenika ili 9% od ukupnog broja ispitanih ne zna kako se rješavaju slučajevi vršnjačkog nasilja, što je tri puta veći broj od onih koji ne znaju kome bi prijavili nasilje.

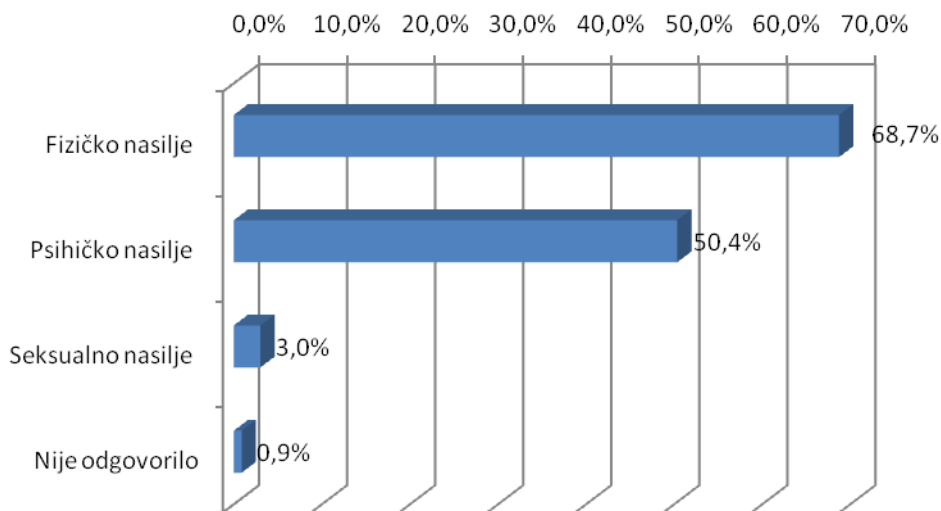
S obzirom na česte tvrdnje da se u školama ne rješavaju slučajevi vršnjačkog nasilja, nego da se suprotno obavezama iz Zakona i Protokola prikrivaju i zataškavaju dali smo djeci mogućnost da se i tako izjasne o ovom problemu. Tako 29 učenika osnovnih škola ili 5% smatraju da se u njihovoj školi slučajevi vršnjačkog nasilja ne rješavaju nego samo zataškaju.

Poznavanje vrsta vršnjačkog nasilja

Vršnjačko nasilje je poznat pojam ali se često dešava da djeca mlađeg uzrasta prepoznaju uglavnom fizičko nasilje. Istraživanje o primjeni Protokola pokazalo je da je i u osnovnim školama češće evidentirano fizičko nasilje od psihičkog. Kako bismo ispitali znanje osnovaca o vrstama vršnjačkog nasilja i njihovu mogućnost da procijene koja vrsta nasilja je u njihovoj školi najčešća ponudili smo im pitanje:

Zaokruži vrstu vršnjačkog nasilja za koju misliš da se najčešće dešava?

- a) Fizičko nasilje (tuča, guranje, čupanje, gađanje, zaključavanje)
- b) Psihičko nasilje (ogovaranje, ignorisanje, ismijavanje, ruganje, psovanje, oduzimanje stvari , isključivanje iz grupe)
- c) Seksualno nasilje (verbalno, gestom ili fizički kontakt sa seksualnim sadržajem)

Grafikon 7: Vrste nasilja koje se najčešće dešavaju prema mišljenju učenika osnovnih škola

Od 566 anketiranih osnovaca 389 ili 68,7% smatra da se u školi najčešće dešava fizičko nasilje, dok 285 učenika ili 50,4% ispitanih smatra da se u školi najčešće dešava psihičko nasilje. Kada se ovi podaci uporede sa odgovorima koje smo dobili od školskih uprava vidimo da je prema školskim evidencijama fizičko nasilje prisutno je u 87% škola a psihičko u skoro upola manjem broju 46% škola. Tako se postavlja pitanje da li škole manje prepoznaju i evidentiraju psihičko nasilje, jer je očito da ga djeca primjećuju u 50% slučajeva a fizičko u 68% a škole čak u 87%. Iz ovoga bi se moglo zaključiti da djeca bolje prepoznaju ali manje prijavljuju psihičko nasilje.

Seksualno nasilje među vršnjacima uočava u svojoj sredini 17 učenika ili 0,9%.

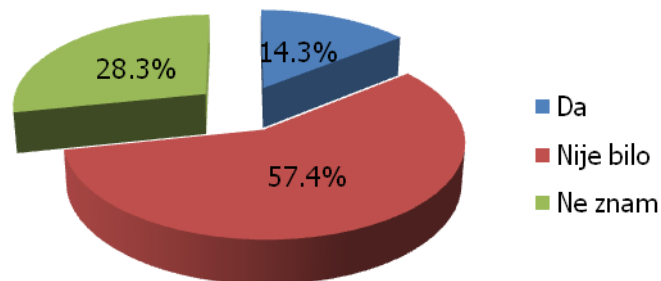
Nasilje odraslih nad djecom

Nasilje zaposlenih u školama nad djecom istraživali smo vođeni nekim prijavama koje su zaprimljene u Instituciji, ali i na osnovu onog što su djeca rekla tokom radionica, susreta i okruglih stolova na kojima su učestvovali.

Da li je u tvojoj školi bilo nasilja nastavnika (ili drugih zaposlenih) prema učenicima?

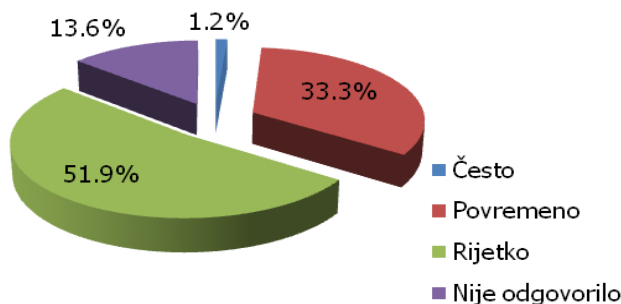
- a) Da: -često, -povremeno, -rijetko
- b) Ne
- c) Ne znam

Grafikon 8: Prisutnost nasilja zaposlenih u školi prema učenicima osnovnih škola

Od 566 učenika iz 18 osnovnih škola u Republici 325 učenika ili 57,4 % smatra da u njihovoj školi nema nasilja zaposlenih nad djecom. 160 učenika ili 28,3% anketiranih osnovaca ne zna da li je u školi bilo nasilja zaposlenih nad djecom.

81 učenik ili 14,3% ispitane djece smatra da je u njihovoj školi bilo nasilja zaposlenih nad djecom.

Grafikon 9: Učestalost nasilja zaposlenih prema učenicima osnovnih škola

Učenci koji su smatrali da se u njihovim školama dešava nasilje nad djecom imali su mogućnost da procijene koliko često se takvo nasilje dešava. Od 81 učenika, njih 42 ili 51,9% smatra da je nasilje zaposlenih nad djecom rijetko, 27 ili 33% smatra da je povremeno, a svega 1 učenik da je nasilje zaposlenih nad djecom često.

Edukacija i prevencija vršnjačkog nasilja u školama

Protokol o postupanju u slučajevima vršnjačkog nasilja među djecom i mladima u obrazovnom sistemu Republike Srpske obavezuje na saradnju sve nadležne institucije s ciljem provođenja aktivnosti u prevenciji vršnjačkog nasilja među djecom i mladima u obrazovnom sistemu.

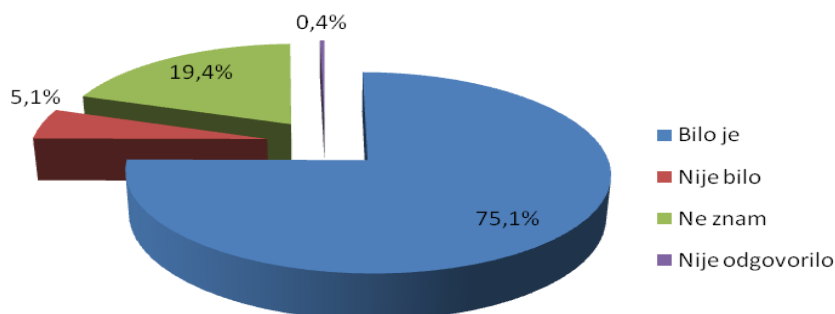
Istraživanje o primjeni Protokola koje je proveo Ombudsman za djecu pokazalo je da se u najvećem broju škola radi na edukaciji i prevenciji vršnjačkog nasilja i da se u taj proces uključuju i učenici i roditelji i nastavnici. Edukacija učenika vrši se na časovima odjeljenjske zajednice, na sastancima savjeta učenika, tokom vannastavnih aktivnosti koje često provode pripadnici MUP-a, zaposleni iz centara za socijalni rad, centara za mentalno zdravlje i dr, te lokalne i međunarodne nevladine organizacije, a koriste se savremenije nastavne metode u kojima djeca aktivno učestvuju.

Jedno od pitanja namijenjenih djeci imalo za cilj da provjeri da li djeca znaju ima li u njihovoj školi edukativnih i preventivnih aktivnosti vezano za temu vršnjačkog nasilja.

Da li je u tvojoj školi bilo organizovanih radionica, predavanja, debata, časova odjeljske zajednice ili promotivnih materijala o sprečavanju nasilja među vršnjacima?

- a) Bilo je
- b) Nije bilo
- c) Ne znam

Grafikon 10: Organizovanje radionica, predavanja, debata, časova odjeljske zajednice ili promotivnih materijala o sprečavanju nasilja među vršnjacima u osnovnim školama

Uvidom u odgovore na pitanje kojim se provjerava da li učenici znaju da je u njihovoj školi bilo edukacije i prevencije o vršnjačkom nasilju ustanovili smo da 425 osnovaca ili 75,1% tvrdi da je u školi bilo takvih aktivnosti, a svega 29 ili 5,1% tvrdi da takvih aktivnosti nije bilo. Podatak da 110 učenika ili 19,4% ne zna da li je bilo aktivnosti potvrđuje da jedan broj djece nema informacije o prevenciji i edukaciji u školi jer u njih nisu svi uključeni.

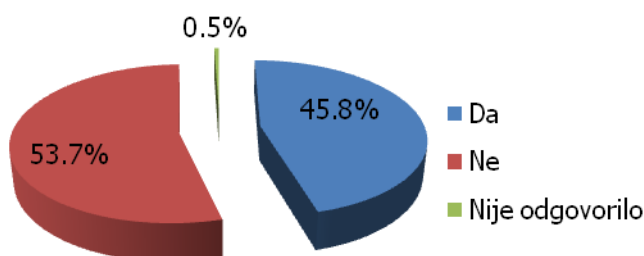

Međutim, svi učenici jedne osnovne škole, koja je u istraživanju o primjeni Protokola imala evidentiran veliki broj slučajeva vršnjačkog nasilja, u ovoj anketi rekli su da je u školi bilo preventivnih i edukativnih aktivnosti.

Da li si učestvovao u preventivnim aktivnostima o temi vršnjačkog nasilja i nasilja uopšte - radionice, debate, predavanja...?

a) Da

b) Ne

Grafikon 11: Učešće učenika osnovnih škola u preventivnim aktivnostima o temi vršnjačkog nasilja i nasilja uopšte

Iz prethodnih odgovora vidno je da 75,1% ispitanih osnovaca zna da su u školi organizovane radionice, predavanja, debate, časovi odjeljske zajednice ili podjela promotivnih materijala o sprečavanju nasilja među vršnjacima radionice. Cilj ovog pitanja bio je provjeriti koji je broj djece učestvovao u tim aktivnostima.

Iz podataka je uočljivo da je u preventivnim i edukativnim aktivnostima koje su provođene u školama učestvovalo 259 učenika ili 45,8%, dok 304 učenika ili 53,7% nije učestvovalo. Broj djece koja su prošla edukaciju znatno je manji od broja djece koja znaju da se u školama provode te aktivnosti. Ovaj podatak, nažalost, pokazuje da nisu sva djeca uključena u edukaciju iako se ona u školama odvija i djeca za nju znaju.

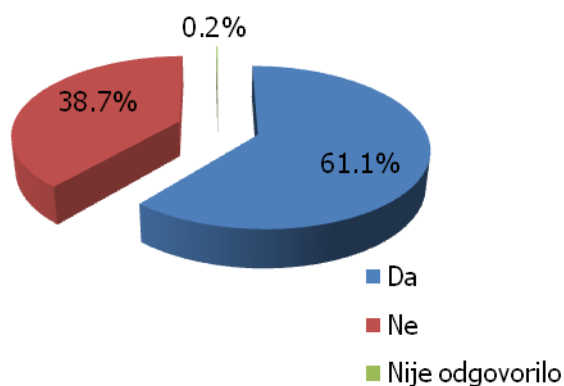
Da li znaš da postoji Protokol o postupanju u slučajevima vršnjačkog nasilja među djecom i mladima u obrazovnom sistemu u Republici Srpskoj?

a) Da

b) Ne

Upoznavanje djece s Protokolom jedna je od obaveza koju propisuje Protokol. Svakako je poznavanje Protokola jedan od vidova edukacije i djece i odraslih o vršnjačkom nasilju, njegovim vrstama, obavezama škola vezano za njegovo sprečavanje, evidenciju i prevenciju.

Kako je od donošenja Protokola prošlo već 4 godine interesovao nas je podatak koliko djece zna za njegovo postojanje.

Grafikon 12: Upoznatost učenika osnovnih škola sa Protokolom

Od ukupno 566 osnovaca, 346 ili 61,1% odgovara da zna da postoji Protokol o postupanju u slučajevima vršnjačkog nasilja, dok 219 djece ili 38,7% ne zna za njegovo postojanje.

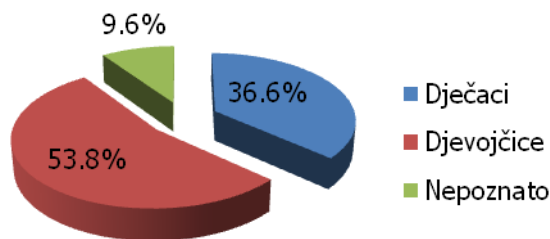
Ovaj broj djece veći je od broja djece koji su prošli edukaciju o vršnjačkom nasilju što bi moglo ukazivati da djeca imaju informacije o ovoj temi ne samo iz programa edukacije i prevencije nego i iz drugih izvora.

SREDNJE ŠKOLE

Ombudsman za djecu anketiranje je obavio u onim srednjim školama u kojima su aktivni mladi savjetnici ombudsmana za djecu. Anketa je provedena u 17 srednjih škola a anketirano je 675 učenika iz srednjih stručnih i opšteobrazovnih srednjih škola iz cijele Republike Srpske.

S obzirom da su ispitanici birani metodom slučajnog uzorka, cilj nam je predstaviti stavove i zapažanja koje mladi imaju o vršnjačkom nasilju u svojim školama.

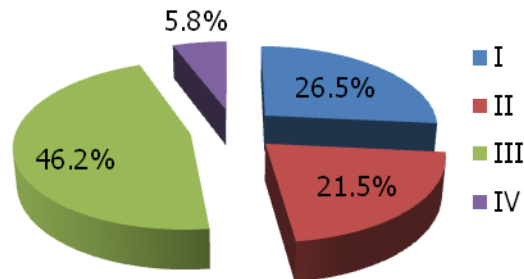

Grafikon 13: Prikaz anketiranih učenika srednjih škola prema polu

U anketi su učestvovala 363 djevojke (53,8%) i 247 mladića (36,6%) dok se o polu nije izjasnilo 65 učenika (9,6%). S obzirom da su pitanja tako definisana da se ne odnose na jedan od polova ovaj podatak ne utiče na analizu.

Starosna struktura učenika ogleda se u sledećoj tabeli:

Grafikon 14: Uzrast anketiranih prema razredu

Najveći broj ispitanih, 312 učenika ili 46,2% pohađa III razred, 179 učenika ili 26,5% pohađa I razred, 145 učenika ili 21,5% pohađa II razred a najmanji broj učenika pohađa IV razred, 39 učenika ili 5,8%.

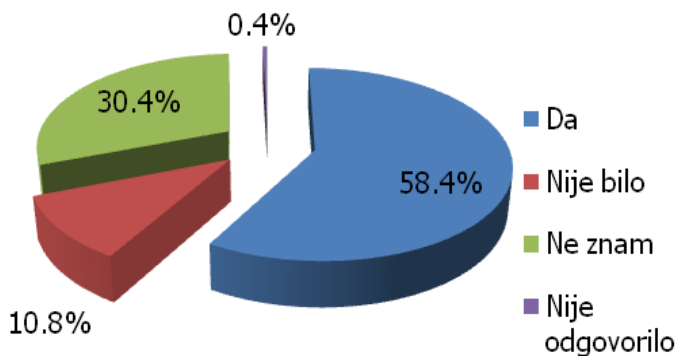
Prisustvo nasilja u školama i načini postupanja škole u rješavanju slučajeva vršnjačkog nasilja

Istraživanjem o primjeni Protokola o postupanju u slučajevima vršnjačkog nasilja koje provela institucija Ombudsmana za djecu Republike Srpske u 35 škola ili 64% od 55 koje su dostavile podatke evidentirani su slučajevi vršnjačkog nasilja. Stoga smo srednjoškolicima postavili pitanje na kojem se provjerava da li oni u svojim školama primjećuju da se dešava vršnjačko nasilje.

Da li se u tvojoj školi dešava vršnjačko nasilje?

- a) Da : -često, -povremeno, -rijetko
- b) Ne
- c) Ne znam

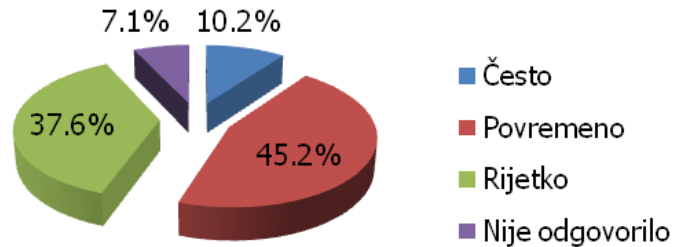

Grafikon 15: Prisutnost vršnjačkog nasilja u srednjim školama

Od 675 anketiranih srednjoškolaca, njih 394 ili 58,4% tvrdi da se u njihovim školama dešava vršnjačko nasilje. Znatno je manji broj učenika tvrdio da u školi nema vršnjačkog nasilja i to 73 učenika ili 10,8%. Interesantan je podatak da 205 učenika ili 30,4% od ukupnog broja navodi da ne zna da li se u školi dešava nasilje. Ovo može biti pokazatelj da neki učenici nisu zainteresovani za ovu problematiku ili to njihovo ne znam može značiti da ga oni nisu primijetili.

Koliko se često dešava vršnjačko nasilje prema mišljenju onih učenika koji tvrde da ga u njihovim školama ima pokazuje sljedeći grafik:

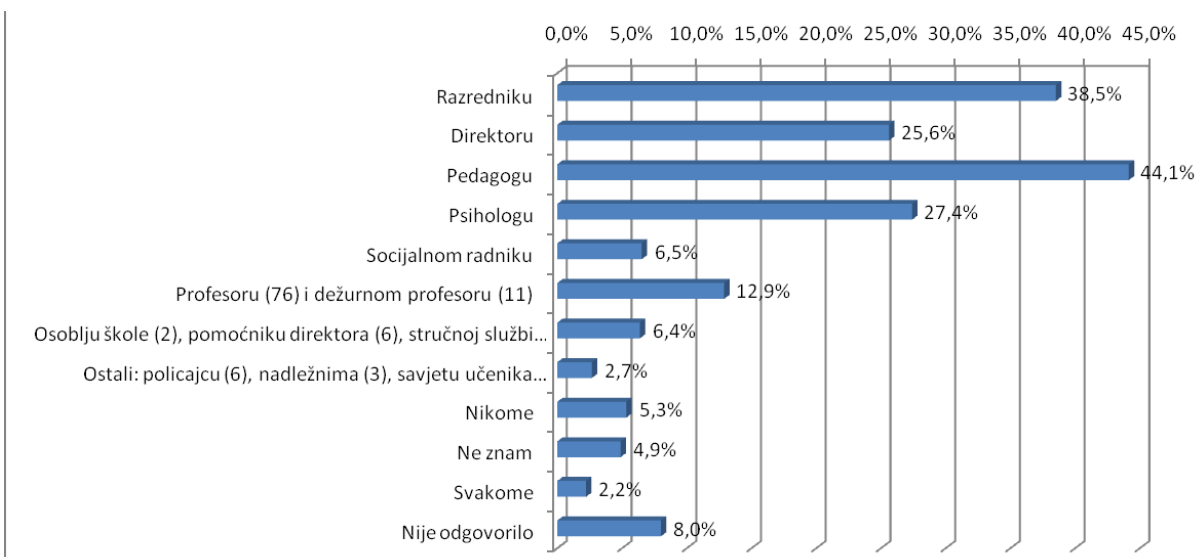

Grafikon 16: Učestalost vršnjačkog nasilja u srednjim školama

Od 394 učenika, koji tvrde da u njihovoj školi ima nasilja, najveći broj 178 ili 45,2% smatra da se vršnjačko nasilje dešava povremeno, nešto manji broj 148 ili 37,6% da se dešava rijetko, a najmanji broj - 40 učenika ili 10,2% da se dešava često. Mogućnost da iskažu učestalost vršnjačkog nasilja nije iskoristilo 28 učenika ili 7,1% koji nisu odgovorili na ovo potpitanje.

Kome u školi možeš prijaviti slučajeve vršnjačkog nasilja?

Kako bismo provjerili kakva praksa vlada u školama i kome se djeca najčešće obraćaju kada imaju neki problem, pa i problem prijavljivanja vršnjačkog nasilja ponudili smo učenicima da sami navedu kome bi se u školi obratili.

Grafikon 17: Kome se djeca obraćaju u slučajevima vršnjačkog nasilja u srednjim školama

Sumirajući odgovore na ovo pitanje konstatovano je da bi se 298 učenika ili 44,1% učenika obratilo pedagogu škole, 260 ili 38,5% razredniku, psihologu 185 ili 27,4% i direktoru 173 ili 25,6% učenika. Pedagog, psiholog i socijalni radnik čine stručne službe u školama a one su i prema Protokolu o postupanju u slučajevima vršnjačkog nasilja dužne obaviti razgovor s djetetom koje je žrtva nasilja.

Interesantno je da se srednjoškolci za prijavljivanje vršnjačkog nasilja češće javljaju pedagogu nego razredniku, dok je u osnovnim školama suprotno. Takođe je primijećeno da se srednjoškolci češće nego osnovci obraćaju psihologu i socijalnom radniku.

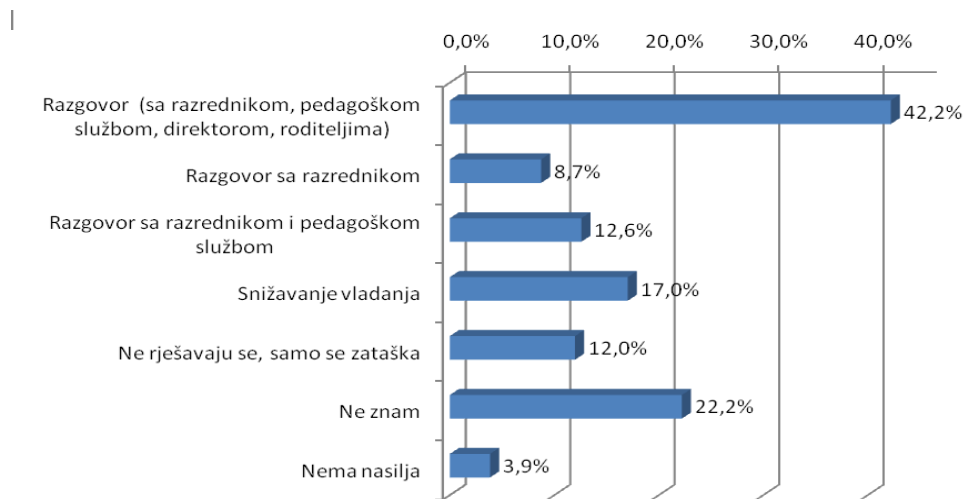
33 učenika su odgovorila da ne znaju kome bi prijavili, a 36 učenika ne bi vršnjačko nasilje prijavili nikome. Ovaj podatak može upućivati na nepostojanje povjerenja kod jednog broja djece u školsko osoblje, ali i na pojavu da se jedan broj djece plaši da prijavi nasilje.

Kako su se u tvojoj školi rješavali slučajevi vršnjačkog nasilja?

- a) Razgovor (sa razrednikom, pedagoškom službom, direktorom, roditeljima)
- b) Razgovor sa razrednikom
- c) Razgovor sa razrednikom i pedagoškom službom
- d) Snižavanje vladanja
- e) Ne rješavaju se, samo se zataška
- f) Ne znam
- g) Nema nasilja

S obzirom da je vršnjačko nasilje pojava koju treba rješavati odmah u školi i da praksa pokazuje da mnoge škole efikasno djeluju na tom planu (istraživanje je pokazalo da 91% srednjih škola samo rješava slučajeve vršnjačkog nasilja)¹³ željeli smo provjeriti stavove učenika o tome.

Grafikon 18: Način rješavanja vršnjačkog nasilja u srednjim školama

Najveći broj srednjoškolaca 285 ili 42,2% smatra da se vršnjačko nasilje rješava razgovorom sa razrednikom, pedagoškom službom, direktorom, roditeljima tj. sa svima koji mogu da pruže savjetodavnu i stručnu pomoć djetetu i njegovim roditeljima.

¹³ Ombudsman za djecu Republike Srpske, Vršnjačko nasilje u obrazovnom sistemu - primjena Protokola o postupanju u slučajevima vršnjačkog nasilja među djecom i mladima u obrazovnom sistemu Republike Srpske

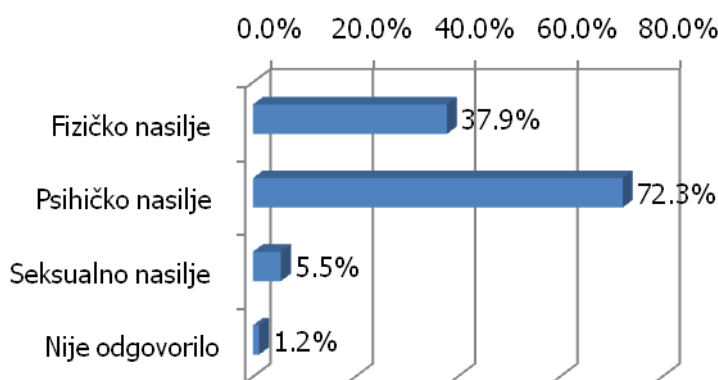
Razgovor sa razrednikom, i razrednikom i pedagoškom službom način je kako se u školi rješava vršnjačko nasilje za 8% do 12% učenika. Interesantan je podatak da 150 učenika ili 22,2 % odgovaraju da ne znaju kako se rješava vršnjačko nasilje i taj broj manji je od broja onih koji tvrde da ne znaju da li se u školi dešava vršnjačko nasilje, što će reći da i dio onih koji znaju za nasilje ne znaju kako se ono rješava.

Snizavanje vladanja je po Zakonu mjera predviđena za narušavanje školske discipline a izriče se i kod slučajeva vršnjačkog nasilja s tim da je Protokol obavezao školu da vodi razgovor sa djecom žrtvama i počiniocima nasilja i da im pruži stručnu podršku. Tako kada se posmatra podatak da 115 srednjoškolaca ili 17% navodi da se vršnjačko nasilje u školi rješava snizavanjem vladanja, treba uzeti u obzir da se samo 35 učenika odlučilo samo za ovaj odgovor dok 80 učenika uz sniženje vladanja navodi druge mjere koje se u školi provode, uglavnom razgovor sa nadležnim službama.

Prema mišljenju 81 srednjoškolca ili 12,0% u školama se vršnjačko nasilje ne rješava nego samo zataškava.

Poznavanje vrsta vršnjačkog nasilja

S obzirom da osnovne škole rade na edukaciji i prevenciji, prepoznavanje vrsta nasilja za srednjoškolce ne bi trebalo da bude problem a prema uvidu u odgovore ovo su podaci o prisutnosti određenih vrsta nasilja prema njihovom mišljenju :

Grafikon 19: Vrste nasilja koje se najčešće dešavaju prema mišljenju učenika srednjih škola

Od 675 anketiranih srednjoškolaca 488 ili 72,3% smatra da je psihičko nasilje prisutno u njihovoj školi. Gotovo u pola manji broj učenika 256 ili 37,9% smatra da je u njihovoj školi prisutno fizičko nasilje. Seksualno nasilje (verbalno, gestom ili fizički kontakt sa seksualnim sadržajem) među vršnjacima je primijetilo 37 srednjoškolaca ili 5,5% ispitanih.

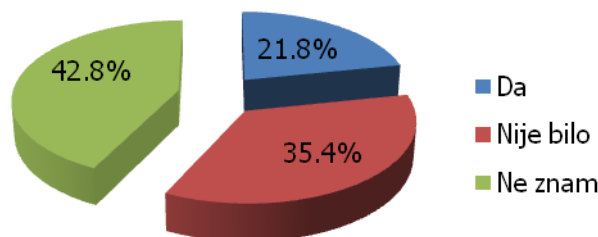
Iz ovog podatka vidno je da je fizičkog nasilja u srednjim školama upola manje nego psihičkog.

Nasilje odraslih nad djecom

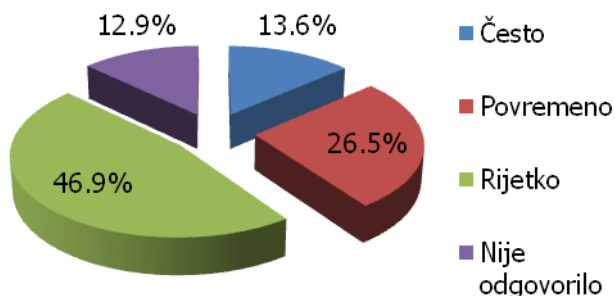
S obzirom da srednjoškolci vrlo dobro mogu da uoče nasilje kako fizičko tako i psihičko koje je često skrivenije i za neupućene manje opasno od fizičkog, interesovao nas je stav srednjoškolaca o tome da li u školama ima nasilja zaposlenih nad djecom.

Da li je u tvojoj školi bilo nasilja nastavnika (ili drugih zaposlenih) prema učenicima?

- a) Da: -često, -povremeno, -rijetko
- b) Ne
- c) Ne znam

Grafikon 20: Prisutnost nasilja zaposlenih prema učenicima srednjih škola

Grafikon 21: Učestalost nasilja zaposlenih prema učenicima srednjih škola

Najveći broj ispitanih srednjoškolaca 289 ili 42,8% ne zna da li je u školi bilo nasilja zaposlenih nad učenicima, dok nešto manji broj učenika 239 ili 35,4% tvrdi da u školi nije bilo takvog nasilja. Da je u školi bilo nasilja odraslih nad djecom smatra 147 ili 21,8% srednjoškolaca koji dalje misle da se takvo nasilje dešava rijetko 69 ispitanih, povremeno 39, a 20 učenika smatra da je to nasilje često. 19 učenika nije iskoristilo mogućnost da procijeni koliko često se ovo nasilje dešava u školama.

Edukacija i prevencija vršnjačkog nasilja u školama

Istraživanje o primjeni Protokola koje je proveo Ombudsman za djecu pokazalo je da se u najvećem broju srednjih škola radi na edukaciji i prevenciji vršnjačkog nasilja u školama i da se u školama provode brojni projekti: Prevencija maloljetničke delikvencije, Upoznavanje s protokolom; Akcioni plan za sprečavanje i prevenciju nasilja, Vrste nasilja, Konflikti i njihovo rješavanje.¹⁴

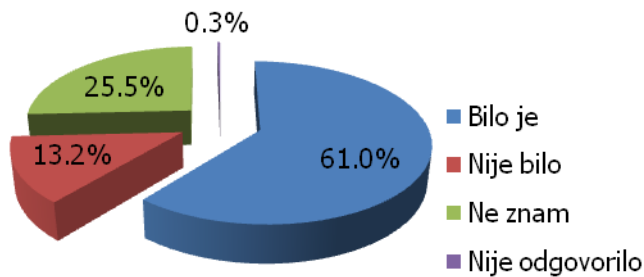
Neke srednje škole navele su da su radile interna istraživanja o vršnjačkom nasilju i sa rezultatima upoznale roditelje i učenike. Promotivne materijale o prevenciji vršnjačkog nasilja škole koriste uglavnom od institucija i NVO koje provode radionice u školama.

¹⁴ Ombudsman za djecu, Vršnjačko nasilje u obrazovnom sistemu, str. 41

Da li je u tvojoj školi bilo organizovanih radionica, predavanja, debata, časova odjeljske zajednice ili promotivnih materijala o sprečavanju nasilja među vršnjacima?

- a) Bilo je
- b) Nije bilo
- c) Ne znam

Grafikon 22: Organizovanje radionica, predavanja, debata, časova odjeljske zajednice ili promotivnih materijala o sprečavanju nasilja među vršnjacima u srednjim školama

Organizovanja preventivnih i edukativnih aktivnosti bilo je u srednjim školama tvrdi 412 učenika ili 61,0% ispitanih, dok 89 ili 13,2% tvrdi da ih nije bilo. Četvrtina ispitanih ili 172 učenika ne zna da li je u školi bilo ovih aktivnosti.

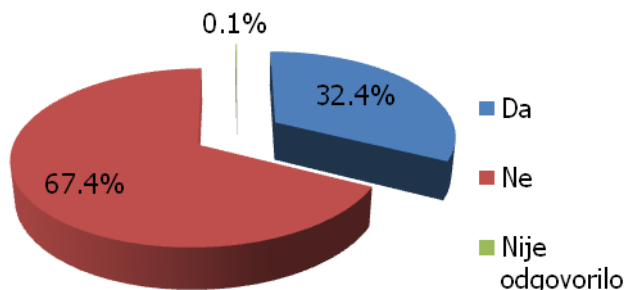
Srednjoškolci često odgovaraju sa ne znam pa se postavlja pitanje da li su nezainteresovani ili škola nije učinila ove informacije dostupnim svima.

Da li si učestvovao u preventivnim aktivnostima o temi vršnjačkog nasilja i nasilja uopšte - radionice, debate, predavanja...?

a) Da

b) Ne

Grafikon 23: Učestvovanje učenika srednjih škola u preventivnim aktivnostima o temi vršnjačkog nasilja i nasilja uopšte

Iako je 412 učenika reklo da je u njihovoj školi bilo organizovanih radionica, predavanja, debata, časova odjeljenske zajednice ili promotivnih materijala o sprečavanju nasilja među vršnjacima, tek upola manji broj 219 ili 32,4% učenika je učestvovalo u tim aktivnostima. Duplo veći broj ispitanih srednjoškolaca 219 ili 67,4% nije učestvovao u preventivnim aktivnostima vezano za vršnjačko nasilje u srednjim školama.

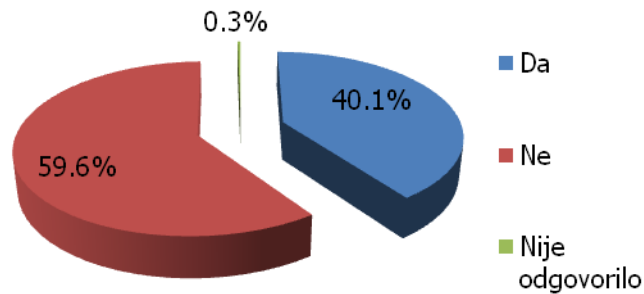
Ovaj podatak govori o potrebi da se prevencija i edukacija u školama moraju provoditi sistematski kako bi njima bili obuhvaćeni svi učenici, jer je to jedna od obaveza koju propisuje Protokol o postupanju u slučajevima vršnjačkog nasilja.

Da li znaš da postoji Protokol o postupanju u slučajevima vršnjačkog nasilja među djecom i mladima u obrazovnom sistemu u Republici Srpskoj?

a) Da

b) Ne

Grafikon 24: Upoznatost učenika srednjih škola sa Protokolom

Upoznavanje djece s Protokolom je jedna od obaveza škole vezano za prevenciju i edukaciju vršnjačkog nasilja koja treba da uključi sve učenike, ali iz odgovora na ovo pitanje vidno je da 271 ili 40,1% učenika zna za postojanje Protokola, dok 402 ili 59,6% ispitanih učenika ne zna za postojanje Protokola o postupanju u slučajevima vršnjačkog nasilja.

SUMIRANJE REZULTATA

U skladu sa ciljevima istraživanja o prisutnosti vršnjačkog nasilja u osnovnim i srednjim školama, načinima postupanja škola u slučajevima kada se nasilje desi, provođenju preventivnih aktivnosti u školama i informisanosti djece o Protokolu o postupanju u slučajevima vršnjačkog nasilja među djecom i mladima u obrazovnom sistemu,

Ombudsman za djecu i Mreža mladih savjetnika konstatuju:

Istraživanje o vršnjačkom nasilju provedeno je u 35 škola i to 18 osnovnih i 17 srednjih škola u Republici Srpskoj. U istraživanju je učestvovao 1241 učenik, i to 566 osnovaca i 675 srednjoškolaca, koji pohađaju od VI razreda osnovne škole do IV razreda srednje škole.

Upitnik su ispunile 634 djevojčice (51,1%) i 510 dječaka (45,8%) dok se o polu nije izjasnilo 97 učenika (7,8%).

Vršnjačko nasilje u školama se dešava prema mišljenju 751 učenika ili 60,5% od ukupno 1241 ispitanog (od čega 357 osnovaca i 394 srednjoškolca). 178 ili 14,3% učenika smatra da se u školama ne dešava vršnjačko nasilje (od čega 105 osnovaca i 73 srednjoškolca), dok 308 učenika ili 24,8% (od čega 103 osnovca i 205 srednjoškolca) ne zna da li ima vršnjačkog nasilja u školama.

Broj osnovaca i srednjoškolaca koji smatraju da u njihovim školama ima ili nema nasilja je podjednak, ali je broj srednjoškolaca koji kažu da ne znaju da li u školama ima vršnjačkog nasilja znatno veći od broja osnovaca 103:205.

Najveći broj učenika smatra da se nasilje među vršnjacima dešava povremeno 344 ili 45,8% (166 osnovaca i 178 srednjoškolaca) od onih koji smatraju da u školama ima nasilja, 264 učenika smatraju da je vršnjačko nasilje rijetko (116 osnovaca i 148 srednjoškolaca) a najmanji broj učenika 96 ili 12,8 (56 osnovaca i 40 srednjoškolaca) smatra da se vršnjačko nasilje dešava često. Na ovo potpitanje nije odgovorilo 47 učenika ili 6,3%.

Vršnjačko nasilje osnovci najčešće prijavljuju razredniku 350 učenika ili 62%, pedagogu 320 ili 57%, direktoru 264 učenika ili 47%, psihologu 149 učenika ili 26% a nastavniku 121 učenik ili 21%.

Srednjoškolci vršnjačko nasilje najčešće prijavljuju pedagogu 298 učenika ili 44,1%, razredniku 260 učenika ili 38,5%, psihologu 185 učenika ili 27,4%, direktoru 173 ili 25,6%, a profesoru 87 učenika ili 12,9%. Primijetno je da se osnovci najčešće obraćaju razredniku dok srednjoškolci pedagogu. Ove razlike nisu velike ali je vidno da učenici prepoznaju da su razrednici, stručne službe i direktor škole, ali i svi zaposleni dužni učestvovati u rješavanju svih pitanja vezano za vršnjačko nasilje, pa i u njegovom prijavljivanju.

Interesantan je podatak da svega 16 osnovaca ne zna kome bi prijavilo vršnjačko nasilje, a dok je broj srednjoškolaca koji to ne znaju duplo veći njih 33.

Kako se rješavaju slučajevi vršnjačkog nasilja u školama je pitanje na koje 578 učenika osnovnih i srednjih ili 46,6% odgovara da se slučajevi vršnjačkog nasilja u školama rješavaju uključivanjem u razgovor učenika, razrednika, stručne službe i roditelja kako je Protokolom i propisano.

52% ispitanih osnovaca kažu da je to razgovor sa razrednikom, pedagoškom službom, direktorom, roditeljima, a isto misli i 42,2% srednjoškolaca. I za jedne i za druge to je najčešći način kako se rješavaju slučajevi vršnjačkog nasilja u osnovnim i srednjim školama.

Snizavanje vladanja je mjera za koju 260 učenika ili 21% od ukupnog broja osnovaca i srednjoškolaca smatra da se izriče s ciljem rješavanja problema bilo kao samostalna mjera ili istovremeno sa razgovorom ili u malom broju škola bez preduzimanja drugih mjera i savjetodavnih razgovora sa učenicima počiniocima i žrtvama nasilja.

U školama se vršnjačko nasilje ne rješava nego samo zataškava smatra 110 ili 8,9% ispitanih, od čega 5% osnovaca i 12,0% srednjoškolaca.

O načinima rješavanja slučajeva vršnjačkog nasilja u školama od 1241 ispitanih osnovaca i srednjoškolaca ne znaju kako se ono rješava 203 učenika ili 16,4% (53 ili 9% osnovaca i 150 ili 22% srednjoškolaca).

Prema mišljenju osnovaca i srednjoškolaca u školama je češće prisutno psihičko nasilje među vršnjacima koje u svojim školama prepoznaje 773 učenika ili 62,3%, dok 645 učenika ili 52,0% prepoznaje fizičko nasilje, 54 učenika ili 4,4% seksualno nasilje među vršnjacima. U pogledu vrsta vršnjačkog nasilja postoji razlika između osnovnih i srednjih škola gdje osnovci fizičko nasilje procjenjuju kao češći vid nasilja od psihičkog

(68,7%-50,4%), dok srednjoškolci psihičko nasilje češće primjećuju nego fizičko i seksualno nasilje (72,3% - 37,9% - 5,5%).

564 učenika ili 45,4% ispitanih od 1241 učenika smatra da u njihovoj školi nema nasilja odraslih nad djecom (325 ili 57,4% osnovaca i 239 srednjoškolaca ili 35,4%).

Prisustvo nasilja zaposlenih u školama nad djecom primjećuje 228 učenika ili 18,4% (81 osnovac ili 14,3% i 147 srednjoškolaca ili 21,8%). Najveći broj osnovaca i srednjoškolaca smatra da se ovo nasilje dešava rijetko - 111 učenika ili 48,7%, 66 učenika ili 28,9% povremeno, a često 21 učenik ili 9,2% od 228 učenika koji su rekli da u njihovoj školi ima nasilja zaposlenih nad učenicima. Na ovo potpitanje nije odgovorilo 30 učenika ili 13,2% od 228.

Od 1241 ispitanog učenika 837 ili 67,4% učenika tvrdi da je u njihovoj školi bilo organizovanih radionica, predavanja, debata, časova odjeljenjske zajednice ili promotivnih materijala o sprečavanju nasilja među vršnjacima (425 osnovaca ili 75,1% i 412 srednjoškolaca ili 61,0%). Aktivnosti koje bi bile u službi edukacije i prevencije o ovoj temi nije bilo u školama po mišljenju 118 ili 9,5% od ukupnog broja (29 osnovaca ili 5,1% i 89 srednjoškolaca ili 13,2%).

Za takve aktivnosti ne zna 110 osnovaca ili 19,4% i 172 srednjoškolca ili 25,5%. Opet je primijetno da je broj srednjoškolaca koji se izjašnjavaju da ne znaju o dešavanjima u školi veći od broja osnovaca koji nemaju informacije o pitanjima vezanim za vršnjačko nasilje.

U aktivnostima koje su se provodile u osnovnim i srednjim školama a s ciljem prevencije i edukacije vršnjačkog nasilja učestvovalo je ukupno 478 učenika osnovnih i srednjih škola ili 38,5% anketiranih, dok u tim aktivnostima nije učestvovalo 759 ili 61,2% anketiranih.

Daljom analizom konstatovano je da je veći broj osnovaca 45,8% prošao programe prevencije i edukacije u školama, nego srednjoškolca 32,4%.

U aktivnostima vezanim za prevenciju i edukaciju vršnjačkog nasilja u osnovnim školama nije učestvovalo 304 učenika ili 53,7% a u srednjim školama 455 učenika ili 67,4%.

Na pitanje da li znaju da postoji Protokol o postupanju u slučajevima vršnjačkog nasilja 617 učenika ili 49,7% od 1241 ispitanog zna da postoji Protokol, dok 621 učenik ili 50,0% ne zna za postojanje Protokola o postupanju u slučajevima vršnjačkog nasilja.

346 osnovaca ili 61,1% zna da Protokol postoji, a 219 ili 38,7% ne zna. Srednjoškolci u manjem broju znaju da Protokol postoji 271 srednjoškolac ili 40,1%, a 402 srednjoškolca ili 59,6% ne zna da Protokol postoji.

Analiza izvršenog istraživanja i njegova uporedna analiza sa istraživanjem iz 2010. godine, ukazuje na potrebu da prevencija, edukacija i sprečavanje svakog oblika nasilja među djecom mora biti sistemska i kontinuirana. Ono što je primijetno i što je dobro je da je znatno smanjen broj djece koja ne znaju kome bi prijavili slučajeve vršnjačkog nasilja. Primijetno je takođe da djeca u sve većem procentu na žalost, prepoznaju psihičko nasilje među vršnjacima. Primijetno je takođe da psiholozi u školama nisu prepoznati na odgovarajući način jer iz podataka proizilazi da su tek na 4 mjestu kao izbor učenika koji bi im se obratili, a istovremeno u srednjoj školi na trećem mjestu.

ZAKLJUČAK

U skladu sa ciljevima provedenog istraživanja Ombudsman za djecu i Mreža mladih savjetnika donose stavove djece o vršnjačkom nasilju u školama:

- Vršnjačko nasilje u školama je prisutno prema mišljenju 60,5% učenika koji su učestvovali u istraživanju;
- Vršnjačko nasilje dešava se povremeno, stav je 45,8% anketiranih koji su rekli da je nasilje prisutno u školama;
- Vršnjačko nasilje u osnovnim školama se najčešće prijavljuje razredniku 62% a u srednjim pedagogu 44,1%;
- slučajevi vršnjačkog nasilja u školama rješavaju se uključivanjem u razgovor učenika, razrednika, stručne službe i roditelja smatra 46,6% anketiranih učenika, dok 16% učenika ne zna kako se rješavaju slučajevi vršnjačkog nasilja, a 8,9% smatra da se slučajevi vršnjačkog nasilja ne rješavaju nego samo zataškavaju;
- psihičko nasilje je najčešći oblik vršnjačkog nasilja u školama prema mišljenju 62,3% učenika, fizičko nasilje prepoznaje 52,0% ispitanih a seksualno nasilje među vršnjacima prisutno je u školama prema mišljenju 4,4% anketiranih;
- Nasilje zaposlenih prema učenicima u školama primjećuje 18,4% učenika i to rijetko, dok 45,4 smatra da u školama nije bilo nasilja zaposlenih nad djecom;
- 67,4% učenika tvrdi da je u njihovoj školi bilo organizovanih radionica, predavanja, debata, časova odjeljenske zajednice ili promotivnih materijala o sprečavanju nasilja među vršnjacima, a 9,5% tvrdi da tih aktivnost nije bilo, dok za takve aktivnosti ne zna 22,7% učenika;
- U preventivnim aktivnostima o temi vršnjačkog nasilja i nasilja uopšte učestvovalo je 38,5% anketiranih, dok u tim aktivnostima nije učestvovalo 61,2% anketiranih;
- Protokol o postupanju slučajevima vršnjačkog nasilja poznat je za 49,7% anketiranih, dok 50,0% učenika ne zna da Protokol postoji.

PREPORUKE

Kako je Protokol o postupanju u slučajevima vršnjačkog nasilja donesen prije 4 godine, provedeno istraživanje ukazuje da prevencija, edukacija i sprečavanje svakog oblika nasilja među djecom mora biti sistemska i kontinuirana.

Obaveza je škole ne samo da reaguje u svim slučajevima nasilja u obrazovnom sistemu, već i da preduzima odgovarajuće preventivne mjere i aktivnosti koje između ostalog uključuju:

- jasno definisana pravila ponašanja u školi,
- jačanje uloge psihologa i socijalnih radnika u školama,
- jačanje saradnje sa roditeljima, drugim institucijama i lokalnom zajednicom,
- stvaranje atmosfere u školi da do nasilja ne dođe, ali i adekvatno reagovanje i na svaki pokušaj nasilja,
- s obzirom da djeca sve češće primjećuju slučajeve psihičkog nasilja koje se teže prepoznaje i manje prijavljuje u školama od fizičkog nasilja, neophodna je stalna edukacija i zaposlenih i učenika i roditelja radi blagovremenog prepoznavanja i odgovarajućeg reagovanja u slučajevima psihičkog nasilja nad djecom,
- obaveza je direktora škole, da u svim slučajevima nasilja nad djecom, preduzme mjere u skladu sa zakonom radi zaštite prava djeteta, ali i mjere radi utvrđivanja odgovornosti i sankcionisanja počinitelaca nasilja nad djecom,
- obezbijediti da Protokol o postupanju u slučajevima vršnjačkog nasilja bude dostupan kako nastavnom osoblju, upravi škole i stručnoj službi, tako i svim učenicima i roditeljima, te kontinuirano vršiti nadzor u njegovoj primjeni,
- na osnovu evidencija škola o slučajevima vršnjačkog nasilja, uraditi godišnji izvještaj o vršnjačkom nasilju u obrazovnom sistemu.

Broj: 1448-2-I/12
Dana: 28.12.2012.

Ministarstvo prosvjete i kulture Republike Srpske
N/r ministra, gđin Anton Kasipović

Predmet: Vršnjačko nasilje, preporuke

Poštovani,

Ombudsman za djecu u saradnji sa Mrežom mladih savjetnika u 2012. godini proveo je istraživanje o vršnjačkom nasilju u osnovnim i srednjim školama u Republici Srpskoj.

Istraživanje se odnosi na mišljenja i stavove djece o prisutnosti vršnjačkog nasilja, oblicima vršnjačkog nasilja, preventivnim aktivnostima i načinima rješavanja ovog pitanja.

Sumirajući rezultate izvršenog istraživanja, Ombudsman za djecu i Mreža mladih savjetnika konstatuju:

Istraživanje o vršnjačkom nasilju provedeno je u 35 škola i to 18 osnovnih i 17 srednjih škola u Republici Srpskoj. U istraživanju je učestvovao 1241 učenik i to 566 osnovaca (od VI-IX razreda) i 675 srednjoškolaca (od I- IV razreda).

Upitnik su ispunile 634 djevojčice (51,1%) i 510 dječaka (45,8%) dok se o polu nije izjasnilo 97 učenika (7,8%).

Vršnjačko nasilje u školama se dešava prema mišljenju 751 učenika ili 60,5% od ukupno 1241 ispitanog (od čega 357 osnovaca i 394 srednjoškolca). 178 ili 14,3% učenika smatra da se u školama ne dešava vršnjačko nasilje (od čega 105 osnovaca i 73 srednjoškolca), dok 308 učenika ili 24,8% (od čega 103 osnovca i 205 srednjoškolca) ne zna da li ima vršnjačkog nasilja u školama.

Бана Милосављевића 8
78000 Бања Лука, Република Српска, БиХ
Тел: (+387 51) 222 420, 221 990, Факс: (+387 51) 213 332
E-mail: info@djeca.rs.ba, www.djeca.rs.ba

Bana Milosavljevića 8
78000 Banja Luka, Republika Srpska, BiH
Tel: (+387 51) 222 420, 221 990, Fax: (+387 51) 213 332
E-mail: info@djeca.rs.ba, www.djeca.rs.ba

Najveći broj učenika smatra da se nasilje među vršnjacima dešava povremeno 344 ili 45,8% (166 osnovaca i 178 srednjoškolaca) od onih koji smatraju da u školama ima nasilja, 264 učenika smatraju da je vršnjačko nasilje rijetko (116 osnovaca i 148 srednjoškolaca) a najmanji broj učenika 96 ili 12,8 (56 osnovaca i 40 srednjoškolaca) smatra da se vršnjačko nasilje dešava često. Na ovo podpitanje nije odgovorilo 47 učenika ili 6,3%.

Vršnjačko nasilje osnovci najčešće prijavljuju razredniku 350 učenika ili 62%, pedagogu 320 ili 57%, direktoru 264 učenika ili 47%, psihologu 149 učenika ili 26%, a nastavniku 121 učenik ili 21%.

Srednjoškolci vršnjačko nasilje najčešće prijavljuju pedagogu 298 učenika ili 44,1%, razredniku 260 učenika ili 38,5%, psihologu 185 učenika ili 27,4%, direktoru 173 ili 25,6%, a profesoru 87 učenika ili 12,9%. Primijetno je da se osnovci najčešće obraćaju razredniku dok srednjoškolci pedagogu. Ove razlike nisu velike ali je vidno da učenici prepoznaju da su razrednici, stručne službe i direktor škole, ali i svi zaposleni dužni učestvovati u rješavanju svih pitanja vezano za vršnjačko nasilje, pa i u njegovom prijavljivanju.

Interesantan je podatak da svega 16 osnovaca ne zna kome bi prijavilo vršnjačko nasilje, dok je broj srednjoškolaca koji to ne znaju duplo veći njih 33.

Kako se rješavaju slučajevi vršnjačkog nasilja u školama je pitanje na koje 578 učenika osnovnih i srednjih škola ili 46,6% odgovara da se slučajevi vršnjačkog nasilja u školama rješavaju uključivanjem u razgovor učenika, razrednika, stručne službe i roditelja kako je Protokolom i propisano.

52% ispitanih osnovaca kažu da je to razgovor sa razrednikom, pedagoškom službom, direktorom, roditeljima, a isto misli i 42,2% srednjoškolaca. I za jedne i za druge to je najčešći način kako se rješavaju slučajevi vršnjačkog nasilja u osnovnim i srednjim školama.

Snižavanje vladanja je mjera za koju 260 učenika ili 21% od ukupnog broja osnovaca i srednjoškolaca smatra da se izriče s ciljem rješavanja problema bilo kao samostalna mjera ili istovremeno sa razgovorom ili u malom broju škola bez preduzimanja drugih mjera i savjetodavnih razgovora sa učenicima počiniocima i žrtvama nasilja.

U školama se vršnjačko nasilje ne rješava nego samo zataškava smatra 110 ili 8,9% ispitanih, od čega 5% osnovaca i 12,0% srednjoškolaca.

O načinima rješavanja slučajeva vršnjačkog nasilja u školama od 1241 ispitanih osnovaca i srednjoškolaca ne znaju kako se ono rješava 203 učenika ili 16,4% (53 ili 9% osnovaca i 150 ili 22% srednjoškolaca).

Prema mišljenju osnovaca i srednjoškolaca u školama je češće prisutno psihičko nasilje među vršnjacima koje u svojim školama prepoznaje 773 učenika ili 62,3%, dok 645 učenika ili 52,0% prepoznaje fizičko nasilje, 54 učenika ili 4,4% seksualno nasilje među vršnjacima. U pogledu vrsta vršnjačkog nasilja postoji razlika između osnovnih i srednjih škola gdje osnovci fizičko nasilje procjenjuju kao češći vid nasilja od psihičkog (68,7%-50,4%), dok srednjoškolci psihičko nasilje češće primjećuju nego fizičko i seksualno nasilje (72,3% - 37,9% - 5,5%).

564 učenika ili 45,4% ispitanih od 1241 učenika smatra da u njihovoj školi nema nasilja odraslih nad djecom (325 ili 57,4% osnovaca i 239 srednjoškolaca ili 35,4%).

Prisustvo nasilja zaposlenih u školama nad djecom primjećuje 228 učenika ili 18,4% (81 osnovac ili 14,3% i 147 srednjoškolaca ili 21,8%). Najveći broj osnovaca i srednjoškolaca smatra da se ovo nasilje dešava rijetko - 111 učenika ili 48,7%, 66 učenika ili 28,9% povremeno, a često 21 učenik ili 9,2% od 228 učenika koji su rekli da u njihovoj školi ima nasilja zaposlenih nad učenicima. Na ovo pod pitanje nije odgovorilo 30 učenika ili 13,2% od 228.

Od 1241 ispitanog učenika 837 ili 67,4% učenika tvrdi da je u njihovoj školi bilo organizovanih radionica, predavanja, debata, časova odjeljenjske zajednice ili promotivnih materijala o sprečavanju nasilja među vršnjacima (425 osnovaca ili 75,1% i 412 srednjoškolaca ili 61,0%). Aktivnosti koje bi bile u službi edukacije i prevencije o ovoj temi nije bilo u školama po mišljenju 118 ili 9,5% od ukupnog broja (29 osnovaca ili 5,1% i 89 srednjoškolaca ili 13,2%).

Za takve aktivnosti ne zna 110 osnovaca ili 19,4% i 172 srednjoškolca ili 25,5%. Opet je primijetno da je broj srednjoškolaca koji se izjašnjavaju da ne znaju o dešavanjima u školi veći od broja osnovaca koji nemaju informacije o pitanjima vezanim za vršnjačko nasilje.

U aktivnostima koje su se provodile u osnovnim i srednjim školama a s ciljem prevencije i edukacije vršnjačkog nasilja učestvovalo je ukupno 478 učenika osnovnih i srednjih škola ili 38,5% anketiranih, dok u tim aktivnostima nije učestvovalo 759 ili 61,2% anketiranih.

Daljom analizom konstatovano je da je veći broj osnovaca 45,8% prošao programe prevencije i edukacije u školama, nego srednjoškolca 32,4%.

U aktivnostima vezanim za prevenciju i edukaciju vršnjačkog nasilja u osnovnim školama nije učestvovalo 304 učenika ili 53,7% a u srednjim školama 455 učenika ili 67,4%.

Na pitanje da li znaju da postoji Protokol o postupanju u slučajevima vršnjačkog nasilja 617 učenika ili 49,7% od 1241 ispitanog zna da postoji Protokol, dok 621 učenik ili 50,0% ne zna za postojanje Protokola o postupanju u slučajevima vršnjačkog nasilja.

346 osnovaca ili 61,1% zna da Protokol postoji, a 219 ili 38,7% ne zna. Srednjoškolci u manjem broju znaju da Protokol postoji 271 srednjoškolac ili 40,1%, a 402 srednjoškolca ili 59,6% ne zna da Protokol postoji.

Kako je Protokol o postupanju u slučajevima vršnjačkog nasilja donesen prije 4 godine, provedeno istraživanje ukazuje da prevencija, edukacija i sprečavanje svakog oblika nasilja među djecom mora biti sistemski i kontinuirana.

Imajući u vidu da je obaveza škole ne samo da reaguje u svim slučajevima nasilja u obrazovnom sistemu, već i da preduzima odgovarajuće preventivne mjere i aktivnosti,

Ombudsman za djecu u skladu sa ovlaštenjima utvrđenim Zakonom, predlaže Ministarstvu prosvjete i kulture preduzimanje mjera radi sprečavanja postupanja koja dovode do povrede prava djece u obrazovnom sistemu:

- definisati pravila ponašanja u školi,
- jačati ulogu psihologa i socijalnih radnika u školama,
- razvijati saradnju sa roditeljima, drugim institucijama i lokalnom zajednicom,
- stalnim aktivnostima stvarati atmosferu u školi da do nasilja ne dođe ali i adekvatno reagovati u svim slučajevima i na svaki pokušaj nasilja,

S obzirom da djeca sve češće primjećuju slučajeve psihičkog nasilja koje se teže prepoznaje i manje prijavljuje u školama od fizičkog nasilja, neophodna je stalna edukacija i zaposlenih i učenika i roditelja radi blagovremenog prepoznavanja i odgovarajućeg reagovanja u slučajevima psihičkog nasilja nad djecom,

Obaveza je direktora škole, da u svim slučajevima nasilja nad djecom, preduzme mjere u skladu sa zakonom radi zaštite prava djeteta, ali i mjere radi utvrđivanja odgovornosti i sankcionisanja počinitelaca nasilja nad djecom,

Obezbijediti da Protokol o postupanju u slučajevima vršnjačkog nasilja bude dostupan kako nastavnom osoblju, upravi škole i stručnoj službi tako i svim učenicima i roditeljima, te kontinuirano vršiti nadzor u njegovoj primjeni,

Protokol o postupanju u slučajevima vršnjačkog nasilja, pored obaveze na određeno postupanje u slučajevima vršnjačkog nasilja, zahtijeva i analizu stanja, ne samo u dijelu broja slučajeva i vrste nasilja, već i vrednovanja i kvaliteta i efikasnosti mjera i aktivnosti preduzetih i u dijelu prevencije i intervencije.

Zbog toga je neophodno, na osnovu evidencija škola o slučajevima vršnjačkog nasilja, uraditi godišnji izvještaj o vršnjačkom nasilju u obrazovnom sistemu, koji treba da bude osnova za definisanje potrebnih i dodatnih mjera i aktivnosti u zaštiti djece od svakog oblika nasilja u obrazovnom sistemu.

Očekujemo da Instituciju u roku od 15 dana, u skladu sa Zakonom, obavijestite o mjerama koje ćete preduzeti.

S poštovanjem,

Ombudsman za djecu

mr Nada Grahovac

Spisak mladih savjetnika koji su učestvovali na svim trening seminarima:

Rb.	Ime i prezime	Mjesto	Škola
1.	Teodora Vojnović-Jokić	Banja Luka	Gimnazija
2.	Jovana Komljenović	Banja Luka	Gimnazija
3.	Vladimir Kremenović	Banja Luka	Gimnazija
4.	Anastasija Bakmaz	Banja Luka	Gimnazija
5.	Bojan Vukomanović	Banja Luka	Gimnazija
6.	Marko Grujić	Banja Luka	Gimnazija
7.	Isidora Džombić	Banja Luka	Gimnazija
8.	Violeta Vukomanović	Banja Luka	Gimnazija
9.	Irić Tamara	Banja Luka	Medicinska škola
10.	Nikolina Čivčić	Banja Luka	Medicinska škola
11.	Tatjana Kovačević	Banja Luka	Medicinska škola
12.	Vladan Krsmanović	Banja Luka	Ugostiteljska škola
13.	Blagoje Kovačević	Banja Luka	Škola učenika u privredi
14.	Nemanja Abadžić	Bijeljina	Gimnazija
15.	Dimitrije Kanostrevac	Bijeljina	Gimnazija
16.	Tamara Stanić	Bijeljina	Gimnazija
17.	Mirjana Vujić	Brod	SŠ „Nikola Tesla“
18.	Stevan Vudrag	Brod	SŠ „Nikola Tesla“
19.	Dajana Ninković	Čelinac	SŠ Čelinac
20.	Dragutin Dedić	Čelinac	SŠ Čelinac
21.	Slaven Dimitrić	Derventa	Tehničar računarski
22.	Milica Golub	Derventa	Gimnazija sa tehničkim školama
23.	Marija Branković	Derventa	Gimnazija sa tehničkim školama
24.	Aleksandar Kozomara	Derventa	Gimnazija sa tehničkim školama
25.	Dejan Tatić	Doboj	Gimnazija
26.	Aleksandar Jerinić	Doboj	Gimnazija
27.	Bogdan Bogdanović	Doboj	Gimnazija
28.	Jovana Đurić	Doboj	Gimnazija

29.	Marija Grahovac	Doboj	Gimnazija
30.	Naida Hodžić	Doboj	Ugostiteljsko – trgovinska škola
31.	Igor Marjanović	Doboj	Ugostiteljsko – trgovinska škola
32.	Aldin Hadžić	Doboj	Ugostiteljsko – trgovinska škola
33.	Marija Kovačević	Foča	SŠC Foča
34.	Ana Savić	Foča	SŠC Foča
35.	Jovana Đokić	Foča	SŠC Foča
36.	Tomislav Šolaja	Foča	SŠC Foča
37.	Aleksandra Drakulić	Foča	SŠC Foča
38.	Branka Grubačić	Foča	SŠC Foča
39.	Katarina Vuković	Foča	SŠC Foča
40.	Isidora Vuković	Gradiška	Gimnazija
41.	Ratko Savić	Gradiška	Gimnazija
42.	Dejana Trkulja	Koz. Dubica	Mješovita srednja škola
43.	Sanja Lazić	Koz. Dubica	Mješovita srednja škola
44.	Miloš Đukić	Modriča	SŠC „Jovan Cvijić“
45.	Mira Miličević	Modriča	SŠC „Jovan Cvijić“
46.	Blaženka Lukić	Modriča	SŠC „Jovan Cvijić“
47.	Mirjana Đukić	Modriča	SŠC „Jovan Cvijić“
48.	Milica Kopuz	Mrkonjić Grad	Gimnazija
49.	Natalija Bilbija	Nova Topola	Gimnazija
50.	Marina Jokić	Petrovo	SŠC Petrovo
51.	Aleksandra Gojaković	Prnjavor	Gimnazija
52.	Nikolina Vasić	Prnjavor	Gimnazija
53.	Nikolina Jovanić	Prnjavor	Gimnazija
54.	Stefan Marinković	Šamac	Srednja škola „Nikola Tesla“
55.	Saša Trivić	Šamac	Srednja škola „Nikola Tesla“
56.	Mihajlo Tutnjević	Šamac	Srednja škola „Nikola Tesla“
57.	Radomirka Savić	Teslić	Gimnazija
58.	Miloš Orlić	Teslić	Gimnazija
59.	Mario Čumurović	Teslić	Gimnazija

60.	Aleksandra Letić	Teslić	SMŠ „Jovan Dučić“
61.	Anja Plakalović	Vlasenica	SŠC „Milorad Vlačić“
62.	Valentina Došić	Vlasenica	SŠC „Milorad Vlačić“
63.	Nataša Majstorović	Vlasenica	SŠC „Milorad Vlačić“
64.	Tijana Radonja	Vlasenica	SŠC „Milorad Vlačić“
65.	Ana Tomić	Vlasenica	SŠC „Milorad Vlačić“

April 2011.

Oktober 2011.

Decembar 2011.

April 2012.

Septembar 2012.

Decembar 2012.